

OnzeTaal 11

2015

'Praat Westlands met me!'

Varianten op dé hit van het jaar

Nederlandse lessen in het buitenland nog altijd onder druk

Super!

Versterkingen in het Nederlands

Omhoog en omlaag

Het Limburgs als toontaal

Beschermvrouwe: H.K.H. Prinses Laurentien der Nederlanden

Raamweg 1a
2596 HL Den Haag
telefoon: 070 - 356 12 20
fax: 070 - 392 49 08
e-mail: info@onzetaal.nl
Voor adreswijzigingen,
aanmeldingen en dergelijke:
administratie@onzetaal.nl

Taaladviesdienst: 0900 - 345 45 85,
ma-vr 9.30-12.30 uur (€ 0,80 per
minuut); e-mail: taaladvies@onzetaal.nl

Onze Taal op internet:
www.onzetaal.nl
(webredacteur: Raymond Noë)
Twitter: @onzetaal
Facebook: www.facebook.nl/onzetaal

Taalpost en TLPST
Zie www.taalpost.nl en www.tlpst.nl;
redactie: Erik Dams en Marc van
Oostendorp

Woordpost en Woordspot
Zie www.woordpost.nl en
www.woordspot.nl;
redactie: Taaladviesdienst

Het maandblad *Onze Taal* (oplage
29.000) is een uitgave van het Genoot-
schap Onze Taal (opgericht in 1931).
Het genootschap stelt zich ten doel
op een toegankelijke manier informatie
en advies te geven over (de Nederlandse)
taal, te enthousiasmeren voor taal en
een podium te zijn voor discussie over
taalkwesties.
De bijdragen in het tijdschrift weer-
spiegelen niet noodzakelijk de mening
van de redactie.
Voor het overnemen van artikelen is
toestemming van de redactie nodig.
De redactie regelt overnamerechten
van illustraties zo zorgvuldig mogelijk.
Wie toch meent aanspraken te kunnen
maken, verzoeken wij contact op te
nemen met de redactie.

Redactie
Saskia Aukema
Peter-Arno Coppen
Jaap de Jong
Peter Smulders
Kees van der Zwan

Bureauredactie
Saskia Aukema
Raymond Noë
Eva van Wijk
Kees van der Zwan (eindredactie)

Vaste medewerkers
René Appel, Mariëtte Baarda, Hans
Beelen, Ton den Boon, Aaf Brandt
Corstius, Ann De Craemer, Frank Dam,
Gaston Dorren, Ype Driessen, Matthias
Giesen, Jan Erik Grezel, Joop van der
Horst, Frank Jansen, Josje van Koppen,
Hein de Kort, Jan Kuitenbrouwer, Sterre
Leufkens, Berthold van Maris, Marten
van der Meulen, Folkert van der Meulen
Bosma, Guus Middag, Marc van Oosten-
dorp, Riemer Reinsma, Ewoud Sanders,
Nicoline van der Sijs, Matthijs Sluiter,
Erik van der Spek

Directie
Peter Smulders

Administratie
Heleen Bücker
Leonie Flipsen
Dhyana Pagie

Taaladviesdienst
Roos de Bruyn
Rutger Kiezebrink
Jaco de Kraker
Tamara Mewe
Lydeke Roos

Vaste adviseurs
Lexicografie en woordgeschiedenis:
Ton den Boon, Ewoud Sanders;
taalverandering: Joop van der Horst;
etymologie: Marlies Philippa, Nicoline
van der Sijs; woordenboeken en
idioom: Riemer Reinsma

Bestuur Genootschap Onze Taal
mr. G.C. (Gert) Haverkate, voorzitter
prof. dr. C.J.M. (Carel) Jansen, vice-
voorzitter
dr. E.H.C. (Els) Elffers, secretaris
drs. M.A. (Margot) Scheltema,
penningmeester
lic. M. (Martine) Tanghe
drs. L. (Livia) Versteegen

Ereleden
Wim de Bie en Kees van Kooten

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar,
met een dubbelnummer in februari/
maart en juli/augustus.
Prijs los nummer € 6,-.
Lidmaatschap (inclusief abonnement)
voor Nederland, Suriname, Aruba,
Curaçao en Sint-Maarten € 35,- per
jaar; België € 35,- + € 3,50 porto
extra; andere landen € 49,50 per jaar.
Digitale *Onze Taal* € 35,-; in com-
binatie met 'papieren' abonnement
€ 50,-.
Prijs collectief abonnement: op aan-
vraag.
Opzegging van het lidmaatschap dient
te geschieden vóór 1 november; het
eindigt dan op 31 december.
Prijs voor CJP-houders € 29,- per jaar;
opgave voor CJP'ers uitsluitend aan
Stichting CJP, Postbus 3572, 1001 AJ
Amsterdam of via www.cjpdeals.nl.
Voor mensen met een leeshandicap
is *Onze Taal* ook in elektronische vorm
beschikbaar. Inlichtingen bij Dedicon:
0486 - 486 486. *Onze Taal* wordt in
elektronische vorm voor brailleschrift
beschikbaar gesteld door de CBB.
Inlichtingen: 0341 - 56 54 99.

Vormgeving: Manifesta, Rotterdam
(Karin Nas-Verheijen)
Druk: Habo DaCosta, Vianen

ISSN 0165-7828

“

Praat Nederlands met
me! Even Nederlands
met me!

”

300 **Mathilde Jansen**

Omhoog en omlaag

Het Limburgs als toontaal

306 **Guus Middag**

Praat mijn taal met me!

De vele varianten op 'Parijs' van Kenny B

310 **René Appel**

Superwoorden

Versterkende voorvoegsels in het Nederlands

312 **Arie Pos**

Nederlands afgeschaft in het buitenland

Rigoureuze bezuinigingen op neerlandistiek buiten de landsgrenzen

Iktionaire: *Heel Holland bakt*

“Aat zoekt echt de grens op met de lavendel.”

Bladzijde 309

Blz. 308

En verder

- 308 Lezersenquête *Onze Taal*
- 316 De taal van *Sporza*
- 318 Nieuw boekje beantwoordt vragen over woorden
- 320 Wat is een 'gezin'?

Rubrieken en series

- 303 **Reacties**
- 304 **Vraag en antwoord:** tips, trainingen en test
- 309 **Beeldspraak:** spookrijder
- 309 **Iktionaire:** *Heel Holland bakt*
- 314 **Onderzocht:** het Ambon-Maleis in Nederland
- 315 **Raarwoord:** *zègels*
- 315 **Van Aaf tot z:** *even zitten*
- 317 **Vertaald door ...** Froukje Slofstra
- 319 **Proftaal:** schrijftalerig
- 321 **Woordsprong:** *paradijs*
- 322 **Ype**
- 322 **Taalpuzzel**
- 323 **Namen op de kaart:** gemeenteslogans
- 324 **Uit de webwinkel**
- 325 **Lezer**
- 326 **Tamtam:** actualiteiten en opinie
- 328 **Gesignaleerd**
- 328 **Trouwe leden**
- 329 **Matthias Giesen**
- 330 **Boeken**
- 331 **Taaltje!**
- 332 **Ruggespraak**

Als je het in het Limburgs hebt over iemands 'reet' moet je goed oppassen hoe je het uitspreekt. Het kan 'waterplant' betekenen, maar ook gewoon 'achterwerk', afhankelijk van de gebruikte toon. Taalkundige Ben Hermans over het bijzondere Limburgs.

MATHILDE JANSEN

Omhoog en omlaag

Het Limburgs als toontaal

Van nogal wat Nederlandse dialecten wordt gezegd dat ze 'zangerig' klinken. Maar het Limburgs spant qua zangerigheid de kroon. Dat komt doordat het Limburgs vaker dan andere dialecten varieert in toon. Sterker nog, twee woorden die uitsluitend in toonverloop van elkaar verschillen, kunnen daardoor een geheel andere betekenis krijgen. Zo is *reet* de ene keer 'reet, spleet', en de andere keer 'riet, plant aan de waterkant'.

Toon heeft ook een belangrijke rol in het Chinees, dat om die reden een 'toontaal' genoemd wordt. Een sprekend voorbeeld is het Chinese woordje *ma*, dat al naargelang de toon wel vijf verschillende betekenissen kan hebben, waaronder 'moeder', 'paard' en 'henneplant'. Een verschil in toon zorgt dus voor een andere betekenis. Hetzelfde gebeurt in het Limburgs. Maar is het Limburgs daarmee een toontaal?

Talenkennis

Volgens Ben Hermans, onderzoeker aan het Meertens Instituut en hoogleraar aan de Vrije Universiteit

in Amsterdam, is daar het laatste woord nog niet over gezegd. We spreken elkaar op het Meertens Instituut, dat ook voor een groot deel in het teken staat van het Limburgs: aan de muren hangen foto's van Rowwen Hèze-fans, samen met hun favoriete liedteksten. Ze zijn gemaakt ter ere van het dertigjarige jubileum van deze Limburgse band.

Hermans weet alles over toon. En niet alleen toon in het Limburgs. Als taaltypoloog vergelijkt hij talen van over de hele wereld met elkaar. Zijn talenkennis is groot: hij studeerde ooit Slavische talen, weet als toonexpert veel van het Japans en houdt zich aan de Vrije Universiteit ook nog eens bezig met de talen in het Amazonegebied.

'Papie-ier hie-ier!'

Tussen het toongebruik in het Chinees en het Limburgs zijn grote verschillen. Zo heeft het Chinees wel vijf verschillende tonen. Het Limburgs heeft er twee: de valtoon en de sleeptoon. De valtoon is niet zo moeilijk. Hij klinkt een beetje als de Nederlandse *ie*-klanken in 'papie-ier hie-ier!' Het is een neer-

Taalonderzoeker
Ben Hermans:
“De Limburgse
sleeptoon en
valtoon komen
alleen in bepaalde
omstandigheden
voor.”

waartse toon. Maar dan de sleeptoon: die is een stuk lastiger voor niet-Limburgers, omdat hij een rare op-en-neerwaartse beweging maakt. Hij klinkt een beetje zoals de *ie* in het Nederlandse woord *skiën*, en zo'n ski-beweging maakt de *ie* eigenlijk ook: op en neer.

Spreek je het woordje *bie* uit met een toon die zo'n ski-beweging maakt, dan heb je het over het voorzetsel *bij*, maar gebruik je die *ie*-klank van 'papie-ier hie-ier', dan bedoel je het insect.

Zoals de hoogleraar deze voorbeelden uitspreekt, lijkt het echt een beetje op zingen, maar dat komt doordat Hermans is opgegroeid in Maasbracht. Want daar is de duur van de sleeptoon nog net iets langer dan in de meeste andere Limburgse dialecten. Die variatie in de dialecten zorgt er ook voor dat Limburgers onderling de spot met elkaar drijven, weet Hermans. Toon is natuurlijk een opvallend verschijnsel. En hardnekkig, want het is een van die kenmerken die je ook nog terughoort als een Limburger Nederlands spreekt: op een 'zangerige' manier.

Hoge klinkers

Op basis van zijn vergelijkingen met andere talen stelt Hermans dat het Limburgs toch geen toontaal is. “Als je kijkt naar de tonen in het Limburgs, dan gedragen die zich heel anders dan de tonen van bijvoorbeeld het Chinees. Een belangrijk verschil is dat de Limburgse sleeptoon en valtoon allebei alleen in bepaalde omstandigheden voorkomen. In het Chinees is dat niet het geval. Daar zijn tonen niet gebonden aan bepaalde klinkers, zoals in het Limburgs.”

De sleeptoon (denk: 'skiën') komt in het Limburgs namelijk alleen maar voor bij woorden die van oudsher een *ie*, *uu* of *oe* hebben. Dit noem je ook wel 'hoge klinkers', omdat de tong zich bij het uitspreken ervan hoog in de mond bevindt. En alleen vanaf grote hoogte is het goed skiën. Zo krijg je dus: *wief* ('vrouw'), *tuut* ('zak') en *voel* ('vies' of 'vuil'), allemaal met de sleeptoon. Alle andere klinkers krijgen een valtoon. Dus een woord als *deef* ('dief') heeft een valtoon, net als *boek* ('boek').

Ezelsbruggetje

Om het nog wat ingewikkelder te maken, tref je de valtoon ook nog aan in één heel specifieke situatie. Namelijk daar waar het woord vroeger op een *e*

De variatie in de dialecten zorgt er ook voor dat Limburgers onderling de spot met elkaar drijven.

eindigde. Dat geldt dan bijvoorbeeld voor 'Ik schrijf', in het Limburgs 'Ich sjrief' – met valtoon – dat voortkomt uit de oudere vorm *sjrieve*.

Natuurlijk hoeft een Limburger helemaal niet te weten hoe dat zit met die oudere taalvormen: die gaat gewoon af op zijn taalgevoel. En ook een buitenstaander hoeft zich niet per se te verdiepen in de taalgeschiedenis om de systematiek te zien. Hermans heeft daar namelijk een mooi ezelsbruggetje voor: “Luister maar naar het Duits. Daar is die *e*, anders dan in het Nederlandse taalgebied, behouden, zoals in 'Ich schreibe.’”

Als je dit weet, kun je voortaan heel eenvoudig voorspellen of een Limburgs woord een sleeptoon of valtoon heeft, enkel door te kijken naar het Duits, vertelt de hoogleraar enthousiast. “Bij de gebieden de wijs – *sjrief!* voor 'schrijf!' – zie je aan de Duitse vorm *schreib!* dat er geen *-e* heeft gestaan en dat je dus een sleeptoon gebruikt.” Kortom: de klinker van *sjrief* klinkt als *skiën*. En zo kan het gebeuren dat hetzelfde letterbeeld (*sjrief*) soms twee betekenissen heeft, door een verschil in toon.

“Of neem het Limburgse woord *wief* ('vrouw'); in het Duits is dat *Weib*, zonder *e* op het eind. Dus heb je in het Limburgs een sleeptoon. Maar dan het woord *sjief* ('schijf'); in het Duits *Scheibe*, eindigend op een *e*. Hier hoor je in het Limburgs dus een valtoon.”

Van sleep- naar valtoon

Net als in de andere Nederlandse dialecten, viel in de twaalfde eeuw in het Limburgs die *e* aan het einde van een woord dus weg. Maar in het Limburgs liet deze nog een spoor achter: de verandering in toon. De sleeptoon veranderde in een valtoon. Nagenoeg hetzelfde verschijnsel komt ook voor in andere Europese talen en dialecten, weet Hermans.

“In het Limburgs bracht het verlies van die *-e* een toonverandering teweeg. In talen die geen toon heb-

De Limburgse sleeptoon lijkt op de *ie* in 'skiën'.

De valtoon klinkt als de *ie* in 'papie-ier hie-ier'.

Illustratie: Mathijs Sluiter

ben, gebeurde er iets anders: de voorafgaande klinker werd gerek. Dat komt bijvoorbeeld voor in de Saksische dialecten. Daar heb je bijvoorbeeld 'zie-iet' met een lange *ie* voor het Nederlandse *zijde* in de stofbetekenis. Maar ook in de dialecten langs de kust van het voormalige Joegoslavië. Daar heb je het

De *e* verdwijnt, de toon verschijnt. In die zin lijkt een taal op een Waddeneiland: aan de ene kant kalft er wat af, aan de andere kant slijbt er wat aan.

woord *zakoon*, met de betekenis 'wet', dat ontstaan is uit het oudere *zakone*. Na wegval van de *e* aan het eind van het woord werd de *o* in de voorgaande lettergreep verlengd."

Tussen de oren

Wat er in het Limburgs gebeurt, is volgens Hermans eigenlijk hetzelfde als in die andere Europese talen, maar dan met toon. Er valt iets weg, maar tegelijkertijd komt er ook iets bij: de *e* verdwijnt, de toon verschijnt. Dat is iets dat heel vaak gebeurt als taal verandert. In die zin lijkt een taal op een Waddeneiland: aan de ene kant kalft er wat af, aan de andere kant slijbt er wat aan.

Taalkundigen gaan ervan uit dat een afgekalfde lettergreep niet zomaar verdwijnt, maar als het ware wordt opgenomen in de voorafgaande lettergreep. In het drielettergrepige 'za-ko-ne' verplaatst de derde lettergreep zich naar de tweede en krijg je 'za-ko-on'. 'Ko-on' bestaat daar theoretisch uit twee lettergrepen. Doordat de klinker in *zakoon* extra lang is, kunnen we ons daar nog iets bij voorstellen.

Maar dan het Limburgs: daar komen die twee lettergrepen ('sjrie-ve') samen in de valtoon ('sjrief'), die juist korter klinkt dan de sleeptoon. Maar dat verschil zit voor een deel tussen onze oren, verklaart Hermans. Want in feite is de valtoon helemaal niet kort ('papie-ier hie-ier'). Alleen als je hem vergelijkt met de sleeptoon, is die laatste net iets langer. Maar dat geldt vooral binnen de zin.

Geheim

Pas als je woorden met toon in een zin stopt, krijg je een duidelijk verschil in lengte tussen sleeptoon en valtoon. Dat komt doordat dan ook de zinsintonatie mee gaat spelen. Dat is dus iets anders dan de intonatie van een wóórd, waar we het tot nu toe over hadden.

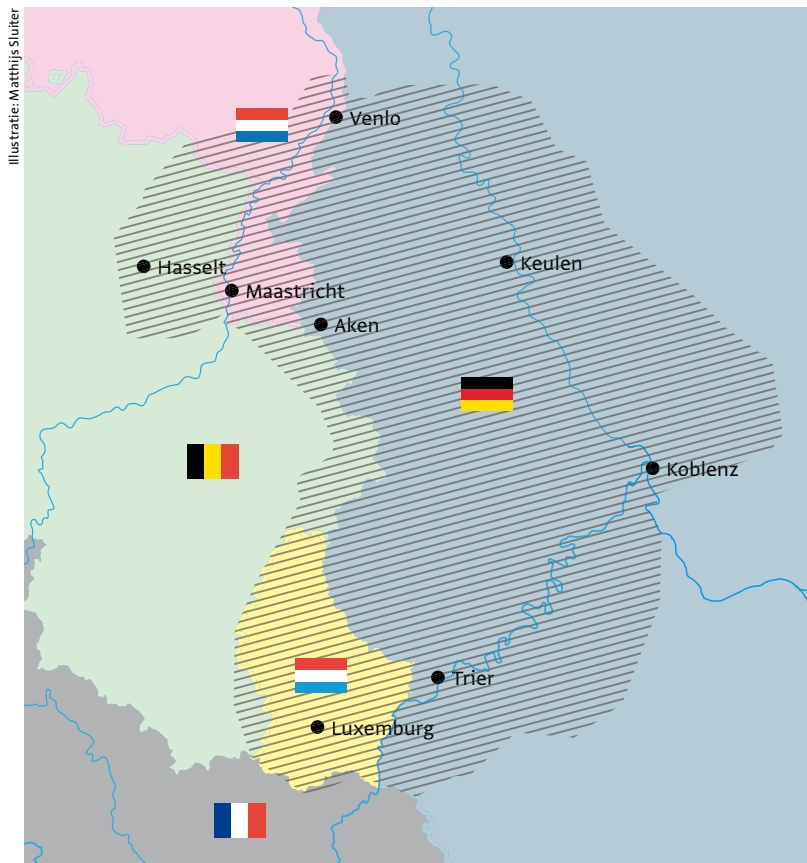
"De zinsmelodie is in het Standaardnederlands zeldzaam complex, maar in het Limburgs gelukkig heel simpel", licht Hermans toe. "De mededelende zin gaat van hoog naar laag; de vragende zin van laag naar hoog – maar op een véél minder complexe manier dan in het Nederlands. Wat de uitspraak van het Limburgs ingewikkeld maakt, is de combinatie van woord- en zinsintonatie. Want die komen vaak samen in één woord. Als een woord met een sleeptoon nu aan het eind van een mededelende zin staat, moet dit woord ook nog de zinsintonatie uitdrukken. En dat moet allemaal gebeuren in één lettergreep! Dat betekent dat die lettergreep topzwaar wordt, en vanzelf langer klinkt. Dat is het geheim van de lange sleeptoon."

Unieke combinatie

De valtoon ('papie-ier hie-ier') daarentegen heeft stiekem twee lettergrepen, volgens de hoogleraar. En daardoor kan hij ook makkelijker dan de sleeptoon ('skiën') de zinsintonatie uitdrukken, zonder dat de spreker die klank extra lengte hoeft te geven.

En zo heeft Hermans laten zien dat het Limburgs toonaccent eigenlijk een combinatie is van kenmerken die ook bestaan in andere Europese talen en dialecten. Maar natuurlijk wél een heel unieke combinatie.

Aan het eind van ons gesprek lopen we langs de foto's van Rowwen Hèze-fans. "Zingt Jack Poels eigenlijk ook met op en neer gaande tonen?", vraag ik Hermans. Zijn antwoord is ontkennend, want het dorp waar Jack Poels vandaan komt, America, kent geen toondialect. "Voor hem is dat een voordeel", suggereert Hermans, "zo heeft hij meer vrijheid bij het componeren van zijn liederen. Luister maar: 'n man, 'n vrouw en enne groete pot beer, da's al wat d'r is, leg ow doar mar bij neer'. *Beer* ('bier') heeft een valtoon en *neer* heeft een sleeptoon: dat rijmt in een toondialect natuurlijk voor geen meter!" <

Niet alleen in Nederlands-Limburg spreken mensen in tonen, maar ook in België en in Duitsland komt dat voor, en vroeger ook in Luxemburg. Die tonen zouden hun oorsprong hebben in Keulen.

Jacob van Lenep

RODY CHAMULEAU - OOSTERBEEK

In het fictieve interview dat Marita Mathijssen had met de negentiende-eeuwse schrijver Jacob van Lenep ('Franse woorden in een Nederlandse saus', *Onze Taal* juni), over de "springvloed van uitheemse woorden en wendingen" van destijds, had ook nog zijn opvatting over het gebruik van leenwoorden opgenomen kunnen worden uit zijn boekje *Alledaagsche bokken in 't gesprek*, waarin een emeritus predikant vier pubers onderrecht geeft in het gebruik van correct Nederlands. Daarin beoogt hij dat bastaardwoorden in drie gevallen gepast zijn:

Vooreerst, wanneer zij door een gebruik van jaren gewettigd zijn, als *plezier*, *kompagnie*, *bureau*, *chacot*, *épaulet*, enz.; ten andere, wanneer het woorden zijn, die overal en in alle landen tot aanduiding eener bijzondere zaak worden gebezigd, als *rail*, *waggon*, *club*, *telegraaf*, *telegram*, *fotografie*, *colli*, *diligence*, *coupé*, *cabriolet*, *équivalent*, en zoo vele andere meer, die, als men ze letterlijk in onze taal overbracht, niet meer hetzelfde denkbeeld zouden uitdrukken. Immers, als ik van den 'richel' van den spoorweg sprak, of u zeide dat ik een 'schrift uit den verre' ontvangen had, of met een 'naarstigheid' op reis ging, zou ik een pedante quibus zijn, en door u allen met recht worden uitgelachen. – Eindelijk, ten derde, als wij geen woord in onze taal bezitten, dat het uitheemsche woord volkomen teruggeeft. Zoo hebben wij geen woord, dat bij ons 't zelfde uitdrukt, wat de Franschen verstaan met *naïf*, *coquet*, *ingénu*, of de Engelschen met *comfor-*

Letterkundig Museum / J.A. Kruseman

Jacob van Lenep (1802-1868):
bastaardwoorden zijn in sommige gevallen gepast.

table, *genteel*, *dandy*, *snob*, en zoo meer: – ook dan doet men best, het uitheemsche woord maar, des needs met een wijziging in de uitspraak, over te nemen; waar wij te minder bezwaar in behoeven te vinden, dewijl andere natiën zich evenmin *geneeren* – ook al een bastaardwoord van die soort – om, door 't plegen van dergelijken roof, hare taal te verrijken.

Million, billion, trillion ...

PHILIP BOSMA - ELST (GLD)

Nicoline van der Sijs en Hans Beelen geven in de septemberaflevering van hun rubriek 'Woordsprong' naar aanleiding van de Miljoenennota een overzicht van de internationale spraakverwarring rondom de namen van grote getallen, zoals *miljoen*, *biljoen* en *triljoen*. Iedere keer als het over dit soort woorden gaat, tovert de herinnering aan de grap over de Amerikaanse oud-president George W. Bush opnieuw een glimlach op mijn gezicht.

Minister van Defensie Donald Rumsfeld presenteert president George W. Bush de dagelijkse briefing. Hij besluit

met "Yesterday, three Brazilian soldiers were killed." "Oh nee!", roept de president uit, "Wat afschuwelijk!" Zijn staf reageert verbaasd bij het zien van deze geschokte reactie van de president, die in totale verslagenheid met zijn hoofd in zijn handen zit. Dan kijkt de president op en vraagt "Just how many is a brazillion?"

Ik weet niet of het door die mop komt, maar ik vond op internet meer plaatsen waar *brazillion* wordt gebruikt als aanduiding van 'heel erg veel'. Het klinkt ook zo aannemelijk.

Uitspraak intrige

MARIJKE DE VOS - HILVERSUM

Frans Lisman gaat in de septemberaflevering van de rubriek 'Taalergernissen' in op de uitspraak van het woord *intrige*. Ik ben het eens met zijn bewering dat *intrige* niet als 'intriezje' uitgesproken zou moeten worden, maar met de wrijfklank *g* (als in *liegen*). Ik heb daar nog de volgende aanvulling op. *Intrige* komt van het Franse *intrigue* en is om die reden niet te vergelijken met *prestige*. De *g*'s in die twee woorden worden in het Frans verschillend uitgesproken, te vergelijken met de uitspraak van *guillotine* tegenover *gendarme*. Dat bij onze zuiderburen de uitspraak met de wrijfklank *g* de norm is gebleven, hangt vast samen met hun grotere vertrouwdheid met het Frans.

Tenzij

PIETER NIEUWINT - AMSTERDAM

De Taalprof bespreekt in de septemberaflevering van zijn rubriek 'Proftaal' de volgende zin: "Een wijziging van deze regeling heeft geen betrekking op het lopende studiejaar, tenzij de belangen van de studenten daardoor niet

onevenredig worden geschaad." Inderdaad een monsterlijke zin, die kortsluiting in je hoofd veroorzaakt, maar de Taalprof suggereert dat dat te maken heeft met het gebruik van het woord *tenzij*, dat immers "voor veel mensen een lastige betekenis heeft". Ik ben het daar maar zeer ten dele mee eens.

Met *tenzij* zelf is volgens mij niets mis. Het betekent eenvoudig '(maar) niet als, behalve als' (zie de Van Dale of de Algemene Nederlandse Spraakkunst). Voorbeeld: 'Ik ga wandelen, tenzij het regent.' De voornaamste reden voor de ingewikkeldheid van de negatieven: één in de hoofdzin, één in de bijzin, en één in het voegwoord *tenzij* (de ontkenning die besloten ligt in *onevenredig* laat ik hier buiten beschouwing).

Als we een veel eenvoudiger maar op dezelfde wijze geconstrueerde zin onder de loep nemen, blijkt dat het probleem hetzelfde blijft: 'Ik ga niet wandelen, tenzij het niet regent.' Ook hier een hoge mate van onbegrijpelijkheid, die echter hooguit voor een derde deel aan *tenzij* ligt. Waar het om gaat is dit: als je in een door *maar niet als* ingeleide bijzin een ontkenning zet, vraag je natuurlijk om moeilijkheden, en als je dan ook in de hoofdzin nog een ontkenning stopt, heb je de poppen helemaal aan het dansen. <

Schrikte/schrok af

? Is het 'De harde wind schrikte de wandelaars niet af', of moet het *schrok* zijn?

Illustratie: Matthijs Sluiter

De vorm *schrikte* is hier juist. Het werkwoord *afschrikken* heeft een zwakke vervoeging: *schrikte af, afgeschrikt*. In de praktijk komt *schrok af* ook al best vaak voor, maar het is geen algemeen geaccepteerd taalgebruik.

De gedachte dat het *schrok* zou moeten zijn is goed verklaarbaar; het wat vaker gebruikte *schrikken* (zonder *af*) wordt immers wél sterk vervoegd: 'De wandelaars schrokken niet van de harde wind.' Ook bijvoorbeeld *terugschrikken* en *opschrikken* zijn sterk: 'Daar schrok hij niet voor terug', 'Ze schrok op uit haar dagdroom.'

Soms wordt *schrikken* wel zwak vervoegd, namelijk in de betekenis 'plotseling laten afkoelen', bijvoorbeeld in de zin 'Rob schrikte de eieren.' Dit gebruik van *schrikken* is niet zo algemeen meer; meestal wordt *laten* toegevoegd: 'Rob liet de eieren schrikken' – ondanks het feit dat *laten schrikken* ook een heel andere betekenis heeft.

Sterk of zwak?

Ook bij de volgende werkwoorden hangt de vervoeging – sterk of zwak – af van de betekenis.

<i>krijten</i>	<i>krijtte - gekrijt</i> 'De biljarter krijtte zijn keu.'	<i>kreet - gekreten</i> 'Het kind kreet van angst.'
<i>plegen</i>	<i>pleegde - gepleegd</i> 'De wetenschapper pleegde fraude.'	<i>placht</i> 'Hij placht bloemen mee te brengen.'
<i>prijzen</i>	<i>prijdsde - geprijdsd</i> 'De filiaalmanager prijsde de artikelen in haar winkel zelf.'	<i>prees - geprezen</i> 'Hij prees de kinderen om hun goede manieren.'
<i>schep-pen</i>	<i>schepte - geschept</i> 'Ze schepte het zand uit de zandbak.'	<i>schiep - geschapen</i> 'God schiep hemel en aarde.'
<i>scheren</i>	<i>scheerde - gescheerd</i> 'De bal scheerde over de lat.'	<i>schoor - geschoren</i> 'Ik heb me net geschoren.'
<i>spinnen</i>	<i>spinde - gespind</i> 'Ik heb de hele ochtend gespind op de sport-school.'	<i>spon - gesponnen</i> 'Heb je al die wol al gesponnen?' 'De kat spon nog even door toen ik stopte met aaien.'
<i>zinnen</i>	<i>zinde - gezind</i> 'Dat antwoord zinde mij niet.'	<i>zon - gezonnen</i> 'Zij zon op wraak.' 'Ik heb weken op een oplossing gezonnen.'

LETTERLIJK EN FIGUURLIJK

Sint-juttemis

? Als je zegt dat iets 'met sint-juttemis' zal gebeuren, bedoel je dat het er – waarschijnlijk – nooit van komt, of dat het in elk geval erg lang zal duren. Waar komt die uitdrukking eigenlijk vandaan?

De uitdrukking was oorspronkelijk langer: 'met sint-juttemis, als de kalveren op het ijs dansen'. Vooral die toevoeging dat iets pas zou kunnen gebeuren als er kalveren op het ijs zouden dansen, heeft duidelijk de ondertoon 'vergeet het maar, die kans is nihil' in zich.

Over het eerste deel wordt in sommige naslagwerken gezegd dat dit verwijst naar de feestdag van Sint-Judith of Sint-Jut, die op 17 augustus zou vallen – als het volop zomer is en er dus sowieso geen ijs kan liggen (laat staan dat daar kalveren op zouden dansen). Maar de meeste spreekwoordenboeken gaan ervan uit dat *sint-juttemis* naar een verzonnen feestdag verwijst. Hoe dan ook: omdat het in de uitdrukking in elk geval niet om een officiële feestdag gaat, wordt *sint-juttemis* met kleine letters geschreven.

Sint-Judith: aan de basis van *sint-juttemis*?

Prof.dr.ir./prof. dr. ir.

? Komen er spaties tussen de titels die voor iemands naam staan?

Ja, na elke titel volgt een spatie. Tussen de voorletters komen geen spaties. Juist zijn dus bijvoorbeeld *prof. dr. ir. G.B.H. Teunissen* en *mr. drs. C.A. van Bergen*.

Titels zoals MA ('master of arts') en BSc ('bachelor of science'), die achter de naam staan, worden ook gescheiden met spaties: *C.A. van Bergen MSc MA*. Voor een of meer van deze titels mag voor de duidelijkheid een komma worden geplaatst – bijvoorbeeld *C.A. van Bergen, MSc, MA* – maar dat wordt in de praktijk steeds minder vaak gedaan.

Islamofob/islamofobisch

? Is het 'Deze uitspraken hebben een islamofob karakter' of 'een islamofobisch karakter'?

Beide woorden zijn goed gevormd, maar in de praktijk lijkt er een duidelijke voorkeur te bestaan voor *islamofob*.

In woordenboeken en spellinggidsen zijn van sommige woorden een vorm op *foob* én een vorm op *fobisch* opgenomen, bijvoorbeeld *xenofob* naast *xenofobisch*, en *clastrofoob* naast *clastrofobisch*. Maar bij bijvoorbeeld *eurofoob*, *homofoob* en *heterofoob* komt alleen de korte vorm voor.

Het achtervoegsel *foob* is een stuk gebruikelijker dan *fobisch*.

Vermoedelijk heeft *-foob* meer in het algemeen de betekenis ‘bang voor ..., afkerig van ...’ gekregen, en wordt de variant *-fobisch* voornamelijk gekoppeld aan ‘erkende’ stoonnissen die een benaming hebben die op *fobie* eindigen, zoals *claus-trofobie*.

Een film kijken

? Voor mijn gevoel kun je wel ‘iets bekijken’ of ‘naar iets kijken’, maar niet ‘iets kijken’. Toch hoor ik vaak ‘een film kijken’. Hoe zit dat?

! Van oudsher wordt het werkwoord *kijken* meestal met *naar* gecombineerd: ‘Ik kijk naar de klok.’ In zo’n zin kan *naar* niet weggelaten worden: ‘Ik kijk de klok’, waarin ‘de klok’ een lijdend voorwerp is, is geen goede zin. Maar in een aantal gevallen kun je *kijken* wel met een lijdend voorwerp combineren.

Dit komt vooral voor in contexten die met televisie of film te maken hebben: *tv kijken*, *een film kijken*, *het journaal kijken*, etc. Vaak roept de combinatie van *kijken* met een lijdend voorwerp zelfs de gedachte aan film of tv op: iemand die zegt dat hij ‘de hele middag tennis heeft gekeken’, drukt daarmee uit dat hij dat op tv heeft gezien, en niet dat hij op de tennisclub naar een wedstrijd heeft gekeken.

Overigens is het gebruik van *kijken* zonder *naar* niet iets van

Foto: 123RF / Scott Griessel

Is het ‘een film kijken’ of toch: ‘naar een film kijken’?

de laatste tijd. In oude boeken staan al constructies als *plaatjes kijken* en *aapjes kijken*. Zo laat Louis Couperus in *Eline Vere* (1889) iemand zeggen: “Wees nu niet lastig, ga nu de mooie plaatjes kijken (...)”. En anderhalve eeuw eerder schreef Coenraed Droste dat iemand “het Lust-gebouw en tuynen kyken ging”. Hier is *kijken* dus ook al synoniem met *kijken naar* of *bekijken*.

Stadskanaler/ Stadskanaalster

? In de krant las ik een stuk over Stadskanaal, waarin de inwoners van die Groningse plaats ‘Stadskanaalsters’ werden genoemd. Moet dat niet *Stadskanalers* zijn?

! In het Standaardnederlands is *Stadskanalers* (of ook wel *Kanalers*) de gangbare aanduiding. De vorm *Stadskanaalsters* behoort tot het dialect van Noord-Nederland: in Groningen en Friesland is *-ster* een

gangbaar achtervoegsel om inwonernamen te vormen waarmee zowel mannen als vrouwen bedoeld kunnen zijn. Zo kan *een Wildervankster* een man óf vrouw uit Wildervank zijn, *een Lemster* een man óf vrouw uit De Lemmer, enzovoort. Ook bijvoeglijke naamwoorden kunnen op *-ster* eindigen: *een Drachtster notaris* is een notaris uit Drachten.

In de standaardtaal zijn de meeste van die vormen op *-ster* niet algemeen geaccepteerd, en kunnen ze zelfs verwarring teweegbrengen: bij *Stadskanaalsters* zullen veel mensen aan vrouwelijke inwoners denken.

Dat neemt niet weg dat die dialectvormen soms doorsijpelen in de rest van het taalgebied. Zo werd schaatser Rintje Ritsma, afkomstig uit De Lemmer, door sportcommentatoren soms betiteld als *de Lemster*, terwijl de standaardtaalvorm *Lemmer* is. En voor een bepaald type boot dat oorspronkelijk eveneens afkomstig is uit die Friese plaats, komt in de standaardtaal naast de aanduiding *lemmeraak* ook de vorm *lemsteraak* voor.

TAALTRAININGEN

In het najaar geven we weer enkele taaltrainingen. Er staan op dit moment trainingen gepland in Amsterdam op dinsdag 10 november (opfris-training) en zaterdag 21 november (complete training spelling). Meer informatie: www.onzetaal.nl/trainingen.

MEER TAALADVIES?

Direct antwoord op een taalvraag? De Taaladviesdienst is elke werkdag van 9.30 tot 12.30 uur bereikbaar op 0900 - 345 45 85 (zie ook het colofon). Op onze website worden bovendien ruim 2000 taal-kwesties behandeld: www.onzetaal.nl/taaladvies.

Test

A. Test uw spellingkennis

- a. hanessen
b. hannesen
c. hannesen
- a. lepeltje lepeltje
b. lepeltjelepeltje
c. lepeltje-lepeltje
- a. proactief
b. proäctief
c. pro-actief

B. Vergroot uw woordenschat

- abeel*
a. bruinrode kat
b. populier
c. stamvader
- conventie*
a. gewoonte
b. gemakzucht
c. kloosterorde
- ultramarijn*
a. blauwgroen
b. dieppaars
c. hemelsblauw

C. Zoek de fouten

- De senior produktmarkeeteer zette 's maandagsmorgens tijdens een zakenlijke businesslunch uitéén hoe de recentelijke lage rente de halfjaarcijfers beïnvloed.
- Toen ze tijdens de afterparty toelichte hoe de acquisitie in het business to businesssegment moest worden getackeled, bleek haar portomonnee gestolen te zijn.

D. Extra

Hoe heet dit type paal: bram, dijkpaal, dukdalf of schoor?

De antwoorden vindt u op bladzijde 322 van dit nummer.

KORTE TAALTIPS

Burgemeester en wethouders In (*college van*) *burgemeester* en *wethouders* komen kleine letters. De afkorting hiervan is *B en W*. >> onzetaal.nl/benw

Eega Het woord *eega* kan zowel een man als een vrouw aanduiden. De vorm *ega* is niet juist. >> onzetaal.nl/eega

Gevlei/gevlj *Vleien* (‘slijmen’) en *dat gevlei van jou* (‘geslijm’) zijn met een korte *ei*, maar *in het gevlj komen* is met een lange *ij*. >> onzetaal.nl/gevlj

Van Kenny B's succesnummer 'Parijs' ("Praat Nederlands met me!") verschenen talloze varianten: in het Amsterdams, Rotterdams, Haags, Westlands, Zeeuws, Tilburgs, Gronings, enzovoort. Wat voegen ze toe?

GUUS MIDDAG

Praat mijn taal met me!

De vele varianten op 'Parijs' van Kenny B

'Parijs' van Kenny B is een simpel liedje, op een simpel gegeven, en het klinkt erg goed. Het succes ervan was groot, dit voorjaar. Voor wie het nog niet kent: het gaat over een Nederlandse man die in Parijs loopt en een leuk meisje ziet. Met een lekker Surinaams accent vertelt hij wat hem daar overkwam: "Frisse morgen in Parijs, / gewoon mijn business." Alleen al de manier waarop hij "gewoon mijn business" zegt, op zijn Surinaams, is enorm aanstekelijk. Wat ziet hij daar? "Ik zie de meest mooie Française." Het is een superlatiefconstructie die de Taaladviesdienst niet zal aanbevelen, maar iedereen begrijpt wat hij bedoelt. En hoe ziet die Française eruit? Zij loopt "op d'r boeng hoge hakken", waarmee het verhaal opnieuw een aantrekkelijke wending krijgt. "Boeng" is Sranan, of straattaal, voor 'erg' of 'flink'. En dan weet onze zanger het even niet meer. Wat zal hij tegen haar zeggen? Het vocabulaire, en het rijm, daalt vanzelf naar school-Fransniveau: "En ik weet niet wat ik zeggen moet; / ik zeg: 'Bonjour, mon amour, / mademoiselle, tu es très belle.'"

Buitenkans

Tot zover is het stramien nog wel vertrouwd. Maar nu komt de verrassende wending. De meest mooie Française die daar op die frisse morgen op haar boeng hoge hakken door Parijs loopt, blijkt geen Française te zijn, en zij spreekt ook niet zo goed Frans. Op licht verontschuldigende toon zegt zij: "Je suis néerlandaise" en "je parle un petit peu français." Onze zanger realiseert zich meteen dat zich hier een buitenkans voordoet. Hij roept haar, met datzelfde zangerige Surinaamse accent, dwingend

toe: "Praat Nederlands met me! Even Nederlands met me!" En hij voorspelt haar, in regels met veel *ij*-klanken: "Mijn gevoel zegt mij / dat wij vanavond samen kijken / naar de Champs-Élysées / en naar de Notre Dame en naar de Seine / en daarna samen op la Tour Eiffel."

Zo is het geluk zomaar zijn leven binnengewandeld. Maar hij kan het nog steeds niet geloven, "dat het echt was, zij de mijne zijn". Weer een afwijkende constructie, weer die lekker lijzige *ij*-klanken. Ze is, maar dat hadden we al begrepen, erg mooi: "Ze leek een mix van Doutzen, Edsilia en Anouk", waarmee natuurlijk model Doutzen Kroes en de zangeressen Edsilia Rombley en Anouk bedoeld zijn. Een schoonheid dus, met wie hij Nederlands praten kan, in Parijs. Hij heeft er aardigheid in om tegen het eind van zijn lied "nog een woordje Frans" toe te voegen. Het worden er zelfs drie: "Je t'aime." En dan klinkt tot slot nog eens het refrein met die krachtig uitgesproken beginregel "Praat Nederlands met me", nu afgesloten met de hoop dat na het gezamenlijke bezoek aan Parijs de dag mag eindigen met een gezamenlijke terugreis: "en daarna samen landen op Schiphol".

Taalchauvinisten

Een onschuldig liefdesliedje, een lekker meezingbaar refrein, met zomaar een meevaller voor taalchauvinisten: een pleidooi voor het Nederlands, en dat nog wel door een tot op dat moment onbekende Surinaamse vijftigplusser met een prachtige stem, een al even prachtig rastakapsel en een interessant cv: student politicologie, oud-militair, vredesonderhandelaar tussen Desi Bouterse en Ronnie Brunswijk, alweer vele jaren woonachtig in Tilburg, maar

de laatste tijd als zanger juist erg succesvol in Suriname. Het is grappig dat het praten van Nederlands hier aangemoedigd wordt door een zanger die zelf boeng veel Engels en Sranan en straattaal door zijn ABN mengt. Nog grappiger is dat zijn voorbeeld al snel door al even onbekende zangers werd nagevolgd.

Het begon met een parodie op YouTube van de Amsterdamse band Zomaer. Daarin was het Parijse tafereel verplaatst naar Amsterdam, en zanger Kenny B vervangen door een Amsterdamse jongen die in de hoofdstad een sexy meisje voorbij ziet komen en haar aanspreekt. Ook nu volgt er, net als bij Kenny B, een verrassende wending. “En zij zegt: ‘Ik kom uit Rotterdam. / Keije dat nie horih dan?’” Dat was niet wat de Amsterdamer wilde horen. Geschokt vaart hij tegen haar uit: “Praat Amsterdams met me! Effe Amsterdams met me!” En ook hier volgt er een lange rij van *tj*-klanken: “Mijn gevoel zegt mij dat jij me niet kan knijzen”, gevolgd door nog veel meer Mokums idioom: “mesjogge”, “pikketanissie”, “sjoege”, “moppie”, “kijk je treiter”. Hier brengt de taal niet twee geliefden bij elkaar – hier zorgt de taal juist voor verwijdering. “Ik heb niks te schaften met je rare taaltje”, krijgt de schone Rotterdamse te horen. Ze moet haar “smoel” houden en “pleite” gaan, “en anders dump ik jou nu op Schiphol”.

Hooliganlied

Dit was geen romantisch liefdes-chanson meer, maar een hooliganlied, waarin onder het mom van taalstrijd de oude vete tussen o2o en o1o werd opgerakeld. Als o2o een leuk meisje uit Rotterdam zo meende te kunnen afserven, dan kon o1o niet achterblijven. Het duurde niet lang voordat het antwoord op YouTube verscheen. Een Rotterdammer spreekt in Rotterdam een leuk meisje aan, maar als zij zegt: “Schat, ik kom uit Amsterdam”, valt hij verbijsterd stil, kijkt haar vies aan, spuugt op de grond en loopt weg – waarmee het lied ook meteen is afgelopen, na 45 seconden al.

Deze ‘battle’ zette iets in gang. Blijkbaar voelde nu elke zichzelf respecterende stad of streek of bevolkingsgroep met een eigen taal zich uitgedaagd om een eigen versie van het lied te maken. En zo werd YouTube overspoeld met taalstrijdfilmpjes waarin een jongen een meisje probeert aan te spreken, met alle misverstanden van dien. ‘Proat Utregs met me’, ‘Proat Mestreechs mèt miech’, ‘Praat Marokkaans met me’, ‘Praat mar Frysk mei my’, ‘Praat Turks met me’, ‘Lul Haags met me’, enzovoort. Uit alle hoeken en gaten stroomden de bewerkingen binnen: Groningen, Westland, Zeeland, Brabant,

Net als bij Kenny B volgt een verrassende wending. “En zij zegt: ‘Ik kom uit Rotterdam. / Keije dat nie horih dan?’”

Drenthe, Almere, Suriname (“Je suis surinamienne”), Haarlem (“Praat ABN met me”, want in Haarlem denken ze dat ze ABN spreken), tot aan Tilburg, de woonplaats van Kenny B, aan toe, waarin de zanger wordt opgedragen: “Praat Tilburgs met me!”

Schrikachtig

Je zou opgetogen kunnen raken van zo veel instant-creativiteit en van zo veel geldingsdrang als het op de eigen lokale taal aankomt, maar er zit toch ook een bedenkelijke kant aan. In al die liedjes bevindt de spreker zich niet, zoals Kenny B, op vreemd terrein, maar op eigen bodem. En hij reageert heel schrikachtig, om niet te zeggen: xenofob, als hij daar iemand tegenkomt die, hoe aantrekkelijk ook, niet de eigen taal blijkt te spreken. Dan is er hem heel veel aan gelegen om haar snel duidelijk te maken dat ‘wij’ daar niet van gediend zijn. ‘Eigen taal eerst!’, dat is de boodschap. Bij Kenny B brengt de gedeelde taal en de oproep ‘Praat Nederlands met me!’ twee mensen in den vreemde bij elkaar. In de regionale bewerkingen wordt er juist geen taal gedeeld en is de oproep ‘Praat mijn taal met mij!’ vooral bedoeld om te zeggen: rot op naar waar je vandaan komt. Het is niet altijd even gezellig in onze multilinguale moerasdelta.

Ook buiten het zanggenre is de speelse oproep van Kenny B opgevat als een aansporing, aan te wenden voor eigen gebruik. Ik kwam de slogan ‘Praat Nederlands met me!’ tegen in een betoog van academici die willen dat er minder Engels op de universiteit wordt gesproken. Natuurlijk werd hij ook gebruikt in het debat over de bezuinigingen die de Taalunie doorvoerde bij de cursussen Nederlands voor studenten in het buitenland. En dan was er die verzuchting van de NT2-docente die zich, namens allen die Nederlands willen leren, ergert aan de Nederlanders die meteen Engels gaan praten als ze merken dat de ander onze taal niet zo goed beheerst. Dan zouden die buitenlanders wel tegen ons willen zeggen, als ze het konden: ‘Praat Nederlands met me!’

En dan kan de Nederlander gewoon antwoorden: ‘No spang’ – de titel van de nieuwe hit van Kenny B. <

‘Lul Haags met me’.

‘Praat Amsterdams met me’.

‘Klapt Antwaarps me mij’.

Wat vindt u eigenlijk precies van *Onze Taal*? Bijna vijfduizend mensen gaven hun mening in onze grote lezersenquête.

REDACTIE *ONZE TAAL*

Wie u bent en wat u wilt

Foto: Saskia Aulema

Wie zijn de lezers van dit blad? Wie bent u? Wat vindt u interessant? En waar gruwet u juist van? Dat zijn belangrijke vragen, die wij ons als redactie voortdurend stellen. Natuurlijk weten we het wel ongeveer. We krijgen iedere maand veel reacties op het tijdschrift, we ontmoeten geregeld leden en ook dankzij onze sociale media weten we goed wat er zoal leeft bij onze leden en lezers.

Maar omdat we toch niet alleen willen afgaan op onze indrukken, nemen we op gezette tijden een partij in de arm die wat grondiger en grootschaliger te werk gaat. Ditmaal verrichtte DUO Marketing Research voor ons een uitgebreide lezersenquête. Het bureau benaderde 500 leden telefonisch en kreeg daarna van nog eens 4500 mensen online hun mening over *Onze Taal*. Van hen was twee derde op dat moment lid van het genootschap.

Rapportcijfer

Allereerst maar het algemene rapportcijfer: u gaf ons een 8,3. Dat is nog net iets hoger dan de beoordeling in de vorige enquête (uit 2003); dat was een 7,9.

Dan uw favoriete rubriek. Dat is al sinds jaar en dag 'Ruggespraak' en ook nu is dat niet an-

ders: 95% van de mensen waardeert die rubriek als uitstekend of goed, en nog eens 5% als voldoende. De top-vijf van best gewaardeerde rubrieken:

1. Ruggespraak (95%)
2. Woordsprong (91%)
3. Vraag en antwoord (89%)
4. Vertaald door ... (87%)
5. Proftaal (87%)

Wanneer we weer alleen kijken naar de scores 'goed' en 'uitstekend', dan waardeert u het meest de begrijpelijkheid van de artikelen (94%), de schrijfstijl (89%) en de actualiteit (85%). Als er iets beter kan, zijn het de illustraties, al geeft toch ook nog 68% van u die de score 'uitstekend/goed'.

Intensief

Uit de enquête blijkt ook dat ieder nummer van *Onze Taal* meegelezen wordt door 1,3 personen. Met een oplage van 29.000 betekent dat dus zo'n 66.700 lezers per aflevering. De intensieve lezers zijn veelal 60 jaar of ouder en 20 jaar of langer lid van *Onze Taal*. So wieso zien we dat mensen *Onze Taal* erg trouw zijn. Meer dan de helft van de respondenten is al meer dan tien jaar lid van het genootschap. Dat betekent tegelijkertijd ook dat de gemiddelde leeftijd aan de hoge kant is. 80% van onze leden is 50+'er.

Jonge mensen worden wel gelijk bereikt, maar dan via andere kanalen. Van de onderzochte niet-leden van 34 jaar of jonger gebruikt 85% wel de website van *Onze Taal*, 54% volgt *Onze Taal* via Facebook en 34% via Twitter.

Hoogopgeleid

Onze Taal verschijnt tienmaal per jaar. De overgrote meerderheid van de lezers (80%) vindt dat prima zo. De overige twintig procent is het onderling oneens: ongeveer de helft van hen vindt dat het blad vaker mag verschijnen, de andere helft vindt minder afleveringen ook goed.

Ook over het aantal pagina's per nummer bent u tevreden: 87% van de lezers vindt het precies goed zo; van 10% mogen het er ook iets meer zijn.

De gemiddelde *Onze Taal*-lezer is hoogopgeleid. Driekwart heeft een hbo- of universitaire opleiding gevolgd. De meestgenoemde opleidingsrichting is taal (21%), op enige afstand gevolgd door wetenschap (11%) en lerarenopleiding/pabo (11%).

Conclusie

Natuurlijk zijn we enorm blij met de uitkomsten. Het is fijn om te weten dat *Onze Taal* zo goed gewaardeerd wordt. Tegelijkertijd bieden de resultaten ook aanknopingspunten voor verbetering. En we zullen in de toekomst ook meer jongeren aan ons moeten binden en laten zien dat de gratis diensten die we aanbieden alleen mogelijk gemaakt kunnen worden met de steun van onze betalende leden.

Iedereen die de moeite heeft genomen mee te werken aan de enquête: hartelijk bedankt. Uw hulp wordt enorm gewaardeerd! Ook dank aan de stichting Vrienden van *Onze Taal*, die deze enquête mogelijk maakte. <

Lezerspanel

Vanaf januari 2016 willen we gaan werken met een lezerspanel, waarin een groep representatieve lezers de nummers van *Onze Taal* onder de loep neemt. Interesse? Kijk dan op www.onzetaal.nl/panel.

Erik van der Spek buigt zich maandelijks over beeldspraak die de tijdgeest vangt – en soms zelfs ook bepaalt.

Spookrijder

Er is een spookrijder gesignaleerd: dat is vaak het onheilspellende begin van een verkeerswaarschuwing. Maar spookrijders komen ook buiten onze snelwegen voor. Zo wordt de overheid “een spookrijder op de woningmarkt” genoemd. En ook in de financiële wereld zijn spookrijders actief, als we *RTL Nieuws* mogen geloven. Maar wanneer ben je een spookrijder?

Het woorddeel *spook* komt voor in enkele samenstellingen, maar het betekent telkens iets anders. We kennen *spookschrijver*, een mooie vertaling van *ghostwriter*: een onzichtbare schrijver die zich verschuilt achter een politicus of bekende persoonlijkheid. *Spookambtenaar* heeft zelfs *Wikipedia* gehaald: hij verschijnt niet op zijn werk, maar ontvangt wel salaris. Een ‘spookfactuur’ is een nota voor goederen of diensten die nooit zijn geleverd. En ‘spookfiles’ bestaan wel degelijk, ze hebben alleen geen aanwijsbare oorzaak (zie www.spookfiles.nl).

De metafoor is niet altijd even duidelijk. Veel schrijvers en sprekers gebruiken *spookrijder* in de betekenis ‘brokkenpiloot’, of meer in het algemeen ‘iemand die lak heeft aan recht of regels’. Zo schrijft Perry Feenstra van *RTL Nieuws* over de zelfverrijking van topmannen: “Opgepast: in uw pogingen om een rechte koers te varen in het leven, komt u spookrijders tegen. (...) Het gaat hier om grote graaiers die ongestoord en plankgas doorrijden.”

Maar een spookrijder is iets anders dan een brokkenpiloot: een spookrijder gaat dwars tegen de stroom in. Daarom is de ‘spookrijder’ een goede benaming voor de Duitse verkeersminister Alexander Dobrindt: hij wil als enige een tolvignet voor de Duitse snelwegen invoeren. ‘Spookrijder trapt even op de rem’, kopt een artikel waarin staat dat de Europese rechter de Duitse snelwegtol ‘even in de ijskast’ heeft gezet. Alleen staat het er dan wel in het Duits: “Geisterfahrer”. Waarmee maar weer is aangetoond dat metaforen geen grenzen kennen.

ERIK VAN DER SPEK

De Duitse verkeersminister Alexander Dobrindt: “Geisterfahrer”.

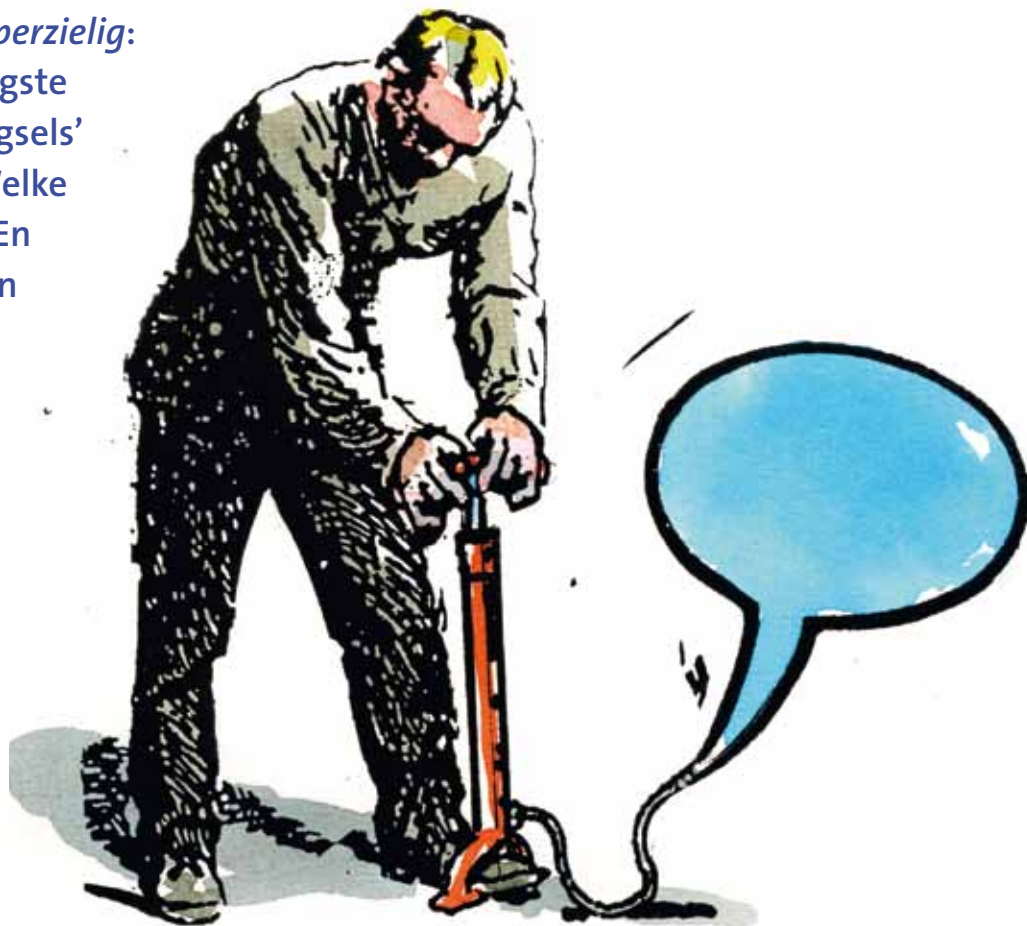
Heel Holland bakt

- W h o a . W a t d o e t A a t n o u ?
- Aat zoekt echt de grens op met de lavendel.
  - Heftig!
  - Gevaaraarlijk!
  - Want je mag best uitgesproken smaken gebruiken ...
  - (beiden:) Maar ze moeten wel met elkaar in balans zijn!
  - High five!
  - High five!
  - Och! Sarena d'r room is in de schift gegaan.
  - Aaah, zielig.
  - Tja, even met de brander langs de kom en het is opgelost.
  - Maar wéét Sarena dat?
  - Ah, Michiel komt 'r helpen!
  - Met z'n brander!
  - De schat.
  - Maar mooi dat die room uit de schift is.
  - Hoe is het met Maartje?
  - Die zit niet goed in het gewicht. Ze heeft te groot gebakken en dan kom je niet aan je aantal.
  - O jee, en ook nog te weinig vloer.
  - En ja, als de bodem van je soes nog rauw is ...
  - (beiden:) Krijg je problemen met je vulling!
  - High five!
  - High five!
  - Oké, daar komt de broodopdracht.
  - (beiden:) Neeeeeeee! De sterbaguette!
  - Oh. My. God. Zó veel valkuilen.
  - O ja, met water en olie. Wacht even, hoe zat het ook alweer?
  - (beiden:) Met water plakt het, en met olie juist niet!
  - High five!
  - High five!
  - Of was het andersom?
  - Nou, ik ben benieuwd wat het koekje wordt.
  - Een bokkenpootje zou leuk zijn.
  - Of een café crème.
  - Of een vanillebaton.
  - Ook zó'n geweldig koekje.
  - (beiden) Neeeeeee! Paleisbanket!
  - Oh. My. God.
  - Dat is dus echt een héél moeilijk koekje.
  - Zó veel valkuilen.
  - Ja, zie je, ze hebben geen idee wat ze met die krant moeten doen.
  - Nee, Filiz, die is níét om te lezen tijdens het wachten!
  - O jee, Fina gaat nu al opspuiten, maar ze heeft nog niks teruggekoeld!
  - Fina! STOP! Je moet terugkoelen! Dit wordt een zootje!
  - Nou, Fina ligt eruit hoor, als ze zo doorgaat. Vergeeten te abricoteren, niet terugkoelen ...
  - Al je macarons in de fik laten vliegen ...
  - (beiden:) Daar zal Robèrt niet blij mee zijn!
  - High five!
  - High five!

JAN KUITENBROUWER

Superleuk, supertof, superzeilig:
super is een van de jongste
'versterkende voorvoegsels'
van het Nederlands. Welke
zijn er zoal nog meer? En
hoe gaat dat versterken
in zijn werk?

RENÉ APPEL

Illustratie: Frank Dam

Superwoorden

Versterkende voorvoegsels in het Nederlands

Een verslaggever van Radio Gelderland vraagt aan Marco Borsato wat hij van de ruimte vindt waar hij een grote groep fans gaat ontmoeten. "Ik vind het supergezellig", antwoordt de zanger. "Natuurlijk ontzettend leuk. Ik was hier nog nooit geweest. Het is een mooi gebouw en het is inderdaad superknus." *Supergezellig*. *Superknus*. Sommige taalgebruikers lijken tegenwoordig voor vrijwel elk bijvoeglijk naamwoord *super* te plakken. Borsato had het natuurlijk nog sterker kunnen maken door ook 'superleuk' te zeggen, maar hij houdt het bij 'ontzettend leuk'. Wat zou leuker zijn: superleuk of ontzettend leuk? Of is 'megaleuk' misschien nog leuker? *Superleuk* is overigens een typisch spreektaalwoord. Ook met woorden als *veel* en *weinig* valt het goed te combineren: 'Ik heb er weer superveel zin in vandaag.' Of 'superweinig' natuurlijk.

Extra middelen

Een woordje als *super* noemt de grote Van Dale een 'versterkend voorvoegsel', hoewel er eigenlijk geen sprake is van een voorvoegsel. Voorvoegsels, zoals *ont* in *ontraden*, komen immers niet los voor – be-

halve dan misschien in *Het boek ont* van de schrijver Anton Valens, met als hoofdpersoon een man die geïntrigeerd is door het voorvoegsel *ont*.

Hoe dan ook: waar zou de neiging vandaan komen om zo vaak een versterkend woord als *super* vast te plakken aan bijvoeglijke naamwoorden? Vermoedelijk heeft het ermee te maken dat betekenis als het ware langzaam slijten. De taalgebruiker heeft het gevoel extra middelen te moeten inzetten om zijn bedoelingen goed over te laten komen. Wie in een winkel keurig gepast betaalt, krijgt dan ook vaak niet meer een simpel 'bedankt' te horen, maar 'hartstikke bedankt'. Degene die per ongeluk een verkeerde manoeuvre in het verkeer maakt, wordt niet uitgemaakt voor 'klootzak' maar voor een 'vuile klootzak', die 'uit zijn doppen moet kijken'. Tot op een gegeven moment 'hartstikke bedankt' en 'vuile klootzak' ook weer zijn afgesleten. Het is de vraag wat er dan voor in de plaats moet komen.

Super is een van de jongste versterkende voorvoegsels van het Nederlands. Je hoort het erg vaak. Het is, zoals taalkundigen dat noemen, enorm productief, dat wil zeggen dat het met veel verschillende bijvoeglijke naamwoorden kan voorkomen – van

superaardig en superabsorberend, via supertof en supertraag tot supervrolijk en superzeilig. Andere voorbeelden zijn het recentere giga, mega en über. Het laatste levert allerlei mooie combinaties op, zoals übercool en überrelaxed. Volgens mij zijn kei en knetter van iets oudere datum. Met name in Brabant wordt kei vaak als versterkend voorvoegsel gebruikt.

Reuze

Ook meer traditionele versterkende voorvoegsels zijn vaak productief (hoewel niet in zo'n sterke mate als super), bijvoorbeeld dood: doodgewoon, doodmoe, doodvervelend, doodeng, doodkalm, doodgraag, doodeenvoudig, enzovoort. Bloed is evenzo geschikt voor allerlei combinaties (bloedeerlijk, bloedlink, bloedmooi, enz.). Ape komt een enkele keer voor als versterkend voorvoegsel (apetrots, apezat, apestoned), terwijl bere weer wat productiever is: beregroot, beresterk, beremoeilijk, enz. Reuze lijkt vooral iets van een vroegere periode. Woorden als reuzeleuk, reuzevervelend en reuzespannend doen mij tenminste denken aan de 'Joop ter Heul'-boeken van Cissy van Marxveldt.

We kennen knettergek en knetterhard, maar anno 2015 kom je ook knettermooi, knettergoed, knetterstom en knetterleuk tegen.

Het is opvallend dat vooral veel woorden met een negatieve lading als versterkend voorvoegsel optreden. Dood bijvoorbeeld, maar vooral ook woorden die een ernstige ziekte aanduiden: toring, klere (een vormvariant van cholera) en tegenwoordig helaas ook steeds meer kanker. Combinaties als toringherrie en klerezooi komen veel voor in het APN (Algemeen Plat Nederlands). Versterkende voorvoegsels met een negatieve connotatie worden meestal met een negatief bijvoeglijk of zelfstandig naamwoord gecombineerd, zoals in strontvervelend en strontlastig, maar positieve combinaties zijn ook mogelijk. Eerder noemde ik al onder meer doodgewoon en doodeenvoudig, maar kankergoed of poepmooi zijn ook op internet te vinden.

Ladderzat

Naast de meer of minder productieve kent het Nederlands ook veel improductieve versterkende voorvoegsels; klets, pijl, snip, piep en gort bijvoorbeeld komen als versterking eigenlijk alleen voor in kletsnat, pijlsnel, snipverkouden, piepjong en gortdroog. In deze 'unieke' combinaties lijkt het versterkende voorvoegsel vaak een vergelijking in te houden: zo snel als een pijl, zo droog als gort, enz. Van dergelijke woorden is er vaak een synoniem voorhanden met een ander versterkend voorvoegsel, zoals zeiknat, door- en doornat, bliksemsnel of snotverkouden.

De herkomst van een versterkend voorvoegsel is niet altijd helder, bijvoorbeeld van het voorvoegsel in ladderzat. Dat heeft te maken met het werkwoord ladderen, dat begin vorige eeuw bestond. Het werd gebruikt door studenten en stond voor 'iemand op een ladder thuisbrengen'. Iemand die ladderzat is, is zó dronken dat hij niet meer op zijn benen kan staan, en met behulp van een ladder thuisgebracht moet worden.

Snikheet is, anders dan snotverkouden, ook een geval dat op het oog moeilijk te duiden is, maar volgens het etymologisch woordenboek van Van Dale komt het versterkend voorvoegsel van snikken: 'krampachtige bewegingen maken, d.w.z. moeilijk ademen'. Met andere woorden: het is zó heet dat het ademen wordt bemoeilijkt.

Doodgelukkig

Nog even terug naar ladderzat. Dat woord is synoniem met stomdronken. Dat dergelijke combinaties uniek zijn, blijkt ook uit het feit dat ladderdronken en stomzat niet bestaan. Maar ook de productievere versterkende voorvoegsels lijken niet geschikt te zijn voor elke mogelijke combinatie. Naast bijvoorbeeld doodgewoon komt doodongewoon of doodbijzonder niet voor, en evenmin doodgelukkig naast doodongelukkig. Of toch wel? Jan De Cock schreef het boek Doodgelukkig leven. Hoopvolle verhalen uit het ziekenhuis.

En ook met traditioneel niet heel productieve voorvoegsels is steeds meer mogelijk. Neem nu knetter-. Van oudsher kennen we knettergek en knetterhard, maar anno 2015 kom je ook knettermooi, knettergoed, knetterstom en knetterleuk tegen. Er is zelfs een designstudio met de naam Knetterleuk.

Taalgebruikers kunnen kennelijk altijd nieuwe wegen inslaan. Zo lijkt foeilelijk een mooi voorbeeld van een unieke combinatie, maar onlangs schreef iemand in de kookrubriek van de Volkskrant dat hij een bepaald gerecht "foeilekker" vond. Als dat niet supercreatief is, dan weet ik het niet meer. <

(advertentie)

Ultiem cadeauboek voor jong & oud

Achter onze spreekwoorden en zegswijzen gaat een wereld vol geweldige verhalen en wetenswaardigheden schuil. En dat maakt dit onderzoeksterrein zo leuk: dit boek gaat niet alleen over taalkwesties, maar bestrijkt ook een breed deel van de nationale en internationale geschiedenis, geografie en religie.

NU IN DE BOEKHANDEL

Natuurlijk van **NWADAM**
www.nieuwamsterdam.nl

Docenten Nederlands doen buiten Nederland en Vlaanderen veel meer voor onze taal, cultuur en zelfs economie dan velen weten. Toch dreigen er onevenredig zware bezuinigingen – nog altijd.

ARIE POS

LITERAIR VERTALER EN VOORMALIG UNIVERSITAIR
DOCENT NEDERLANDS IN PORTUGAL

Nederlands afgeschaft in het buitenland

Rigoureuze bezuinigingen op neerlandistiek buiten de landsgrenzen

‘Taalunie slikt bezuinigingen in’, kopte *Onze Taal* afgelopen zomer in het juli/augustusnummer. Het bericht ging over de bezuinigingen die de Nederlandse Taalunie dit voorjaar had aangekondigd op het universitaire onderwijs Nederlands in het buitenland, maar die uiteindelijk leken mee te vallen. Helaas blijkt de werkelijkheid minder rooskleurig te zijn.

Hoe zat het ook alweer? Na een eerdere bezuinigingsronde van vijf procent had algemeen secretaris Geert Joris van de Nederlandse Taalunie in april 2015 nog eens twintig procent bezuinigd, grotendeels op de buitenlandse neerlandistiek. Na felle protesten van honderden universitaire docenten van over de hele wereld, kwam hun belangenvereniging, de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN), onder leiding van Jan Renkema in juni tot een voorlopig compromis met de Taalunie en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Twee van de ingrijpendste maatregelen – de afschaffing van de zomercursussen in Nederland en Vlaanderen voor buitenlandse studenten en de stopzetting van de salarisaanvulling voor moedertaal docenten Nederlands in lagelonenlanden – zouden worden bijgesteld: de cursussen en de zogeheten “loonsuppletie” zouden “in afgeslankte vorm” blijven bestaan. Een derde maatregel – sluiting van het bloeiende Erasmus Taalcentrum in Jakarta – kon

niet meer ongedaan worden gemaakt. Maar de Nederlandse overheid zou zorgen voor een doorstart.

Eenzijdige bezuinigingswoede

De bezuinigingen konden even ingeslikt lijken, maar dat bleek allerm minst het geval. De boodschap blijft: ‘Er komt geen euro bij.’ Wel werd er in dat juni-overleg besloten dat een Adviesgroep Financiële Openheid het financiële beleid van de Taalunie zou onderzoeken, en dat er een “meerwaarde-onderzoek” zou komen naar het rendement van de buitenlandse neerlandistiek.

Met het voorlopige compromis was de ‘dialog’ gereed, maar de buitenlandse neerlandistiek nog lang niet. Hoewel de Nederlandse minister van OCW Jet Bussemaker voor binnenlands onderwijsgebruik vindt dat de tijd van marktwerking en rendementsdenken voorbij is, blijft de neoliberale sloopdoctrine voor het buitenland keihard overeind. De Nederlandse politiek toont geen enkele interesse om daar iets aan te veranderen en de Vlaamse politiek reageert wel kritisch, maar krijgt niets voor elkaar. Het Nederlandse ministerie van OCW heeft in 2013 rigoureuze bezuinigingsdoelen gesteld: een kwart minder voor de Taalunie en afschaffing van de ondersteuning voor scholen in het buitenland die basis- en voortgezet onderwijs Nederlands geven. Op beide gebieden bestaan Nederlands-Vlaamse

HetKommijn.nl

Cursus 'Nederlands Actief' aan de Universiteit van Coimbra, 2013.

akkoorden die door de eenzijdig Haagse bezuinigingswoede onder druk staan: Vlaanderen wordt in de bezuinigingen meegesleurd.

Misleidende informatie

Wie de materie kent, weet dat de Taalunie en OCV onvolledig en misleidend communiceren over de bezuinigingen. Vaste fopingrediënten zijn: 1. de buitenlandse neerlandistiek blijft onverminderd tot de kerntaken van de Taalunie behoren; 2. de Taalunie-bezuinigingen worden gelijkmatig verdeeld; 3. de voor de buitenlandse docentschappen essentiële basisfinanciering blijft overeind. Laten we deze punten eens doornemen.

1. Het jaarbudget voor de buitenlandse neerlandistiek daalde van 41,5% van het totale Taalunie-budget in 2000 tot 10,2% in 2015. In reële cijfers: van drie miljoen naar een miljoen, een daling van twee derde in vijftien jaar. Onverminderde kerntaak?

2. Tussen 2011 en 2015 kromp het totale Taalunie-budget van 12,5 naar 10 miljoen. Van de gekorte 2,5 miljoen kwam bijna de helft voor rekening van de buitenlandse neerlandistiek. De recentste bezuinigingsronde (april 2015) ging vrijwel geheel ten koste van die 'kerntaak'; het budget werd nog eens meer dan gehalveerd. Gelijkmatig?

3. De basisfinanciering blijft ongekort gehandhaafd, maar bedraagt slechts 1500 euro per docent, tot een maximum van 5000 euro per instelling per jaar. Essentiële ondersteuning?!

Beleidsmakers die beter zouden moeten weten, kletsen dus flink uit hun nek. Voorzover dat te wijten is aan de al jaren buitengewoon intransparante verslaglegging van de Taalunie wordt dat momenteel onderzocht door de Adviesgroep Financiële Openheid.

Meerwaarde

Er komt dus een onderzoek naar, zeg maar, het economisch, maatschappelijk en cultureel rendement van de buitenlandse neerlandistiek. Het betreft zo'n zeshonderd docenten, onder wie ruim zestig hoogleraren en nog eens tweemaal zo veel gepromoveerden. Een groot aantal van hen is geen moedertaalspreker Nederlands, maar is opgeleid in de buitenlandse neerlandistiek. Ze werken aan honderdvijftig

sen. Ik begeleidde scripties en proefschriften van studenten en onderzoekers van Nederlandse en Vlaamse universiteiten en zat in examen- en promotiecommissies. Ik was lid van nationale en internationale onderzoeksgroepen en organiseerde internationale congressen. Ik werkte mee aan de ontwikkeling van didactisch materiaal, aan literatuurgeschiedenissen, woordenboeken, websites en tijdschriften. Ik ben onderwijsadviseur en bestuurslid van de Nederlandse school in Porto.

Behalve literair vertaler ben ik beoordelaar van vertalingen voor de letterenfonds en docent van vertaalcurricula. Ik geef gastcolleges over literair vertalen aan Nederlandse en Vlaamse universiteiten. Ik leidde tientallen vertalers op en redigeerde tientallen Portugese vertalingen van Nederlandstalige auteurs. Ik adviseer Nederlandse, Vlaamse en Portugese uitgeverij, en organiseer en werk mee aan boekpresentaties en literaire manifestaties van uitgeverij, ambassades en de letterenfonds.

Ambassadeurs

En 'mijn' studenten? Die werken bijvoorbeeld bij ambassades, bij internationale afdelingen van universiteiten, bij de Europese Unie of andere internationale organisaties. Ze geven les aan middelbare scholen en universiteiten. Enkel deden vervolgstudies en wetenschappelijk onderzoek in Nederland en Vlaanderen, en drie zijn er gepromoveerd. Anderen hebben een eigen bedrijf; weer anderen werken in handel, consultancy, ICT, toerisme, journalistiek, de kunst-, cultuur- en uitgeverijwereld, zijn literair, technisch of juridisch vertaler, werken bij schrijfadviesbureaus, in de zorg, de geneeskunde, het internationaal recht, de diplomatie.

We doen nog veel meer, maar belangrijker is dat er nog vele duizenden van die ex-studenten zijn, en zeshonderd docenten Nederlands aan buitenlandse universiteiten. Al deze mensen zijn ambassadeurs van de Nederlandse taal en cultuur in vele buitenlandse landen en verlenen diensten waarvan Nederland en de Nederlanders en Vlaanderen en de Vlamingen economisch, maatschappelijk en cultureel profiteren. Ze vormen een gigantische meerwaarde-, zichtbaarheids- en goodwillgenerator. Het is beschamend dat de Nederlandse staat daar nog geen 700.000 euro per jaar voor overheeft: 4500 euro per instelling óf 1167,67 per docent – oftewel een boek en een chocoladeletter tot een gezamenlijke waarde van 35 euro per student.

Er is iets grondig mis in de politieke polder, waar neoliberal radicalisme ongestoord bezig is Nederland en het Nederlands in het buitenland af te schaffen. Geen politieke haan kraait ernaar en geen parlementslid is wakker te schudden. Vlaamse protesten lopen stuk op sussende waninformatie en onverschilligheid.

Op 7 december is er een bijeenkomst van de Interparlementaire Commissie, die bestaat uit Vlaamse en Nederlandse parlementsliden die het Taalunie-beleid kritisch volgen. Vol verwachting klopt ons hart. Van Argentinië tot Zwitserland zullen we de dagen ervoor als vanouds onze schoen zetten en sinterklaasliedjes zingen. Mogelijk voor het laatst. <

Geen politieke haan kraait ernaar en geen parlementslid is wakker te schudden.

universiteiten in meer dan veertig landen en 'bedienen' zo'n 20.000 studenten die een volwaardige hoofd-, bij- of keuzevakstudie Nederlands volgen.

Wat is hun meerwaarde? Laten we eens kijken. Van 1997 tot 2012 doceerde ik Nederlandstalige literatuur en cultuur aan de universiteiten van Coimbra, Lissabon en Porto. Lesgeven vormde maar een klein deel van mijn werkzaamheden. Ik gaf colleges aan honderden studenten, begeleidde bachelor- en masterstudenten en promovendi, en organiseerde, coördineerde en modereerde taal- en cultuurcursus-

Het Ambon-Maleis in Nederland

Waar houdt aanstormend taalkundetalent zich mee bezig? Sterre Leufkens en Marten van der Meulen (als blogduo bekend onder de naam Milffe Meulskens) gaan op gezette tijden in op de jongste wetenschappelijke ontwikkelingen.

Rotterdam, 1951. Vanuit Indonesië arriveren elf schepen met vierduizend Molukse militairen en hun gezinnen. De militairen, die hadden meegevochten in het Nederlandse leger, waren in Indonesië niet meer welkom. De Nederlandse regering bood hun onderdak – tijdelijk, dacht men, maar van teruggaan bleek geen sprake. De Molukkers vestigden zich in Nederland, en kregen kinderen en kleinkinderen aan wie ze hun taal en cultuur doorgaven. Maar wanneer je emigreert, verander je. Ook de Molukse taal, het Ambon-Maleis, veranderde onder invloed van het Nederlands. Hoe dat precies is gebeurd, werd onderzocht door Francesca Moro, promovenda aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Tekenfilmpjes

Moro noemt het Ambon-Maleis in Nederland een ‘erftaal’, omdat de sprekers de taal alleen van hun

familie hebben ‘geërfd’. Een erftaal leer je niet op school, maar thuis van je ouders, of van vrienden op straat. In die zin zijn dialecten ook erftalen: kinderen leren bijvoorbeeld ook zonder les Limburgs spreken. Moro en haar collega’s bestuderen erftalen van niet-Nederlandse origine. Dat geeft inzicht in de manier waarop zulke talen veranderen. Kan zo’n erftaal wel overgedragen blijven worden van generatie op generatie, zo zonder officieel onderwijs? Of gaan er dan delen van de taal verloren? Wat verandert het eerst aan een erftaal in een omgeving met een andere schooltaal?

Die laatste vraag vormde de kern van Moro’s onderzoek. Zij interviewde Molukse Nederlanders van de tweede en derde generatie, die zowel Ambon-Maleis als Nederlands hebben geleerd. Ter vergelijking bestudeerde ze ook de taal van de eerste generatie Molukkers, en reisde ze naar Indonesië om het Ambon-Maleis van de Molukkers dáár op te nemen. Door al deze mensen dezelfde tekenfilmpjes te laten beschrijven, kon ze precies achterhalen welke verschillen er zijn tussen de taal van de eentalige Molukkers en de taal van degenen die ook Nederlands spreken.

Taalradar

Moro ontdekte ten eerste dat tweetalige Molukkers niet zozeer Nederlandse grammatica gebruiken in hun Maleis, als wel Nederlandse woorden. Dat was geen verrassing: woorden lenen is makkelijker dan een grammaticale structuur overnemen uit een vreemde taal. Nederlandstaligen hebben bijvoorbeeld het werkwoord *to update* uit het Engels geleend, maar vervoegen het op z’n Nederlands (*updaten, updatete, geüpdatet*). Wel is het opvallend welke Maleise woorden sprekers vervangen. Zo gebruikten Moluk-

se Nederlanders in het Ambon-Maleis meestal het Nederlandse *olifant* voor ‘olifant’, maar het Maleise *tikus* voor ‘muis’. “Dat komt doordat mensen vaak in het Maleis over muizen praten, maar zelden over olifanten”, aldus Moro. Op die manier hebben woorden als *kussen* en *buren* in de erftaal hun Maleise equivalenten *bantal* en *tatangga* vervangen.

Toch bleken er ook grammaticale verschillen te bestaan tussen de erftaal en de oorspronkelijke taal. “Dat is interessant, omdat sprekers zich er niet van bewust zijn dat ze iets Nederlands doen. Het gaat als het ware onder hun taalradar door”, vertelt Moro. Zo gebruiken eentalige Molukkers altijd hetzelfde werkwoord om de locatie van een voorwerp aan te geven, namelijk *ada*, oftewel ‘is’. Je zegt ‘*botol ada di meja*’, letterlijk vertaald: ‘fles is op tafel’. In het Nederlands moet je kiezen tussen *staan* en *liggen*. ‘De fles staat op tafel’ betekent iets anders dan ‘De fles ligt op tafel.’

Een Moluks-Nederlandse informante maakte dit onderscheid ook in de erftaal. Bij een plaatje van een tafel die ondersteboven op ballonnen lag, zei ze in het Maleis: “Tafel slaapt op ballen.” Moro: “Ze bedoelde waarschijnlijk *ligt*, maar had daar geen Maleis woord voor, dus gebruikte ze maar *slapen*. Als zo iets vaker gebeurt, krijgt de erftaal ook een verschil tussen *staan* en *liggen*.”

Moro vond nog meer van dit soort Nederlandse verschijnselen in de erftaal. Het Ambon-Maleis in Nederland lijkt daardoor steeds minder op het oorspronkelijke Ambon-Maleis. Langzamerhand ontstaat een Maleis-Nederlandse mengtaal. De erftaal verdwijnt niet, maar verandert mee met haar sprekers. <

Foto: Alessandro Cianfriglia

Francesca Moro onderzocht hoe het Ambon-Maleis veranderde onder invloed van het Nederlands.

Zëgels

In zijn zaterdagochtendminicollege voor het elektronische tijdschrift *Neder-L* legde Marc van Oostendorp ons op 12 september het gedicht 'Schuur' van Co Woudsma voor. Een kort gedicht, van tweemaal drie regels. Er was niet zoveel mis mee, maar Van Oostendorp had het nog eens herlezen, en nog eens, en toen gedacht: "Die laatste regel, wat doet die daar? Moet die erbij?" Hij legde ons uit dat die laatste regel wel weg kon. Maar toen hij de overgebleven vijf regels nog eens beter bekeek, vond hij dat de laatste twee daarvan eigenlijk ook niet veel nieuws toevoegden. En vervolgens zag hij dat van de drie overgebleven regels de derde welbeschouwd ook overbodig was. "Het hele gedicht zit eigenlijk al in de eerste twee regels."

Dat is nog eens heldere poëziekritiek. Van Oostendorp moest toegeven dat er nu wel erg veel gewicht op de twee overgebleven regels kwam te liggen, en dat daarom die weggelaten regels misschien toch wel weer nodig waren, maar daarmee werd zijn oordeel over het gedicht natuurlijk niet veel positiever. "Dus misschien is dit toch wel niet zo'n heel geslaagd gedicht, alles bij elkaar." Binnen vijf minuten was het arme gedicht geknipt en geschoren, op de vroege zaterdagochtend.

Het deed mij denken aan het interview van Maxim Hartman met antiekverkoper Ben Strik. Die mocht in 2012 voor *Omroep Maxim* een aardewerken mandje uit zijn winkel kort aanprijzen. "Dit is een heel mooi mandje, gemaakt door de firma Tichelaar; werd gebruikt op tafel als versiering en fruitmandje." Maar dat vond Maxim te lang. "Mandje van Tichelaar, gemaakt in Makkum." Nog steeds te lang. We zagen meneer Strik steeds wanhopiger kijken naast zijn omhooggehouden mandje. "Mandje van Tichelaar." Dat kon nog korter. Waarop de opgejaagde meneer Strik er alleen nog dit uit wist te persen: "Mand!"

Het kan altijd korter. De dichter Jan Hanlo was in het bezit van een paar versteende zeeëgels en wilde die te koop aanbieden. Heb je voor het woord *zeeëgels* werkelijk vier *e's* nodig? Dat kon korter, meende Hanlo. In *Barbarber*, een "tijdschrift voor teksten", plaatste hij in 1962 deze advertentie: "Enige versteende zëgels te koop."

GUUS MIDDAG

SCHUUR

**Na al die jaren ruikt het hier
nog steeds naar sigaretten
en dat terwijl het raampje meestal open staat.**

**Hecht zich de ziel, vol nicotine,
aan het gereedschap, aan de hengels,
kilometers van het graf?**

Co Woudsma

Even zitten

Ooit was het: 'Zullen we met elkaar om de tafel gaan zitten?' Maar wie zegt dat nou nog? Het klinkt ook zo ontzettend middeleeuws, zo ridders-van-de-ronde-tafelachtig. 'Ik moet iets met je overleggen, zullen we even om de tafel gaan zitten?' Een hele mondvol is het.

Maar het moderne 'Zullen we binnenkort even zitten?', dat ik steeds vaker van collega's en opdrachtgevers krijg toegemailed, is toch ook wel heel vreemd. Ik bedoel: in dat zinnetje klinkt het alsof je verder nooit zit. Alsof je alleen op dinsdag 9 februari, wanneer je die afspraak om 'even te zitten' hebt, heel even gaat zitten, en dan verdergaat met een immer staand of lopend leven.

Ondanks de vreemde klank is *even zitten* zeker doorgedrongen als gewone uitdrukking voor 'overleggen'. Op de site Famme.nl stond een tijdje geleden een lijst met "12 dingen waardoor je hart even stil gaat staan". Als een van die twaalf dingen werd genoemd: "Een mailtje van je baas met: 'kunnen we binnenkort even zitten?'"

En *even zitten* is niet voorbehouden aan vrouwen op moderedacties die in modieuze bewoordingen werkafspraken met elkaar maken. Niet zo lang geleden zat ik te kijken naar een sportjournaal (ja, vraag me niet waarom) waarin hordeloper annex sportcommentator Gregory Sedoc over een hardlooper zei dat ze maar even "moest gaan zitten met de atletiekbond".

Ook dat stel ik me dan weer veel te letterlijk voor, dat die hardlooper en alle leden van de hele atletiekbond tegelijk op de grond gaan zitten.

Want het is dus heel vaak *even zitten met*. Dit wordt bijvoorbeeld gebruikt als er veel mensen bij een ingewikkelde werkbepreking betrokken zijn. In plaats van dat je dan heel duf oppert: 'Laten we een vergadering beleggen met Wilma van personeelszaken, Menno van facilitymanagement en de jongens van IT', zeggen hippere managers: 'Laten we even gaan zitten met Wil, Menno en de jongens van IT.' Klinkt al als een veel minder slaapverwekkende bedoening, nietwaar? Bijna dynamisch!

De mensen die graag 'even zitten' zeggen, zijn trouwens ook heel erg van 'na werk', valt mij op. Dus die zeggen niet: 'Na mijn werk ben ik nog even een drankje gaan drinken', maar 'Na werk ben ik nog even een drankje gaan drinken.' Ze gaan ook niet naar hun werk of naar het werk, ze gaan 'naar werk'. Net zoals je niet 'naar de school' gaat, maar 'naar school'. Dat laatste zeggen we al eeuwen, maar 'naar werk' is iets nieuws. Iets wat zich gauw verspreidt, trouwens. Let u maar eens op. Binnenkort zegt u het zelf, als u even met iemand zit te zitten.

AAF BRANDT CORSTIUS

“Ronaldo legt Elche op zijn boterham”

De taal van *Sporza*

Zelfs voor Nederlanders die niet van sport houden is het fijn kijken naar de Vlaamse sport op tv – vanwege de bloemrijke taal van de verslaggevers.

MARIJKE VON BERGH

Foto: Dreamstime.com / Matthew Trommer

Cristiano Ronaldo verleidt *Sporza*-verslaggevers tot bloemrijke taal.

Als je zowel sport-, taal- als teletekstliefhebber bent, kom je bij de Vlaamse sportteletekst, verzorgd door *Sporza*, goed aan je trekken. *Sporza*, de verzamelde sportuitzendingen van de VRT, biedt allerlei ongewoon en opvallend taalgebruik – tenminste voor Nederlanders. Het gaat dan om Vlaamse woorden en zegswijzen, en ook los daarvan munten *Sporza*-redacteurs uit in bloemrijk taalgebruik.

De dieperik in

Drie maanden keek ik dagelijks even naar teletekst, en dat leverde al een breed palet aan voorbeelden op.

Citaten van sporters en coaches heb ik buiten beschouwing gelaten, omdat die sterk persoonsgebonden kunnen zijn en niet kunnen worden toegeschreven aan de *Sporza*-redactie zelf. De meeste voorbeelden komen uit het voetbal en het wielrennen – daarover wordt ook het uitgebreidst verslag gedaan op *Sporza*-teletekst.

Opvallend Belgisch-Nederlands dat ik noteerde:

- Racing Genk kan Cercle geen peer stoven ['niet beetnemen'].
- Moeskroen-Péruwelz heeft Standard in eigen huis een flinke bolwassing ['uitbrander, fikse nederlaag'] gegeven.
- Nzolo opnieuw gebuisd ['gezakt'] voor fysieke testen.
- Anderlecht bewaarde geen goeie herinneringen aan Het Kuipje, met in het verleden enkele forse pandoeringen ['pakken slaag'].
- Maar geen kat ['geen hond'] die een stuiver gaf voor de aanvallers.
- Dat scheidsrechter Gumienny vrijdag zijn kat stuurde ['verstek liet gaan'] was de belangrijkste reden voor vrijspraak.
- RCM duwt Genk alweer de dieperik ['afgrond'] in.
- Lars Boom leek hem uit de trui te rijden, maar Wellens was te ver weg en zette de Nederlanders een neus ['maakte een lange neus naar de Nederlanders'].
- De topper opende met veel tempo, maar qua doelgevaar bleef het publiek op zijn honger ['werd het publiek teleurgesteld'].
- Goffin ging daarna uit een ander vaatje tappen en Thiem begon met de daver op zijn lijf ['angstig'] te spelen.
- Ook na het bezoek aan de kleedkamer waren beide ploegen in hetzelfde bedje ziek ['vertoonden beide ploegen hetzelfde euvel'].
- Van Avermaet rijdt al een heel seizoen op niveau, maar in het voorjaar schoot hij altijd naast de hoofdvogel ['won hij nooit'].
- In het slotkwartier kregen beide teams nog enkele halve kansjes om het laken naar zich toe te trekken ['de touwtjes in handen te krijgen'].
- Toch lieten de aanvallers niet aan hun hart komen ['ze lieten zich niet van de wijs brengen'].
- Na een goede start deemsterde ['kwijnde'] de kampioen [Anderlecht] helemaal weg.

- Een vrije trap van Bale vertoonde een vervelende curve, [keeper] Courtois liet zich niet pramen ['had geen aansporing nodig'].
- Ook Jelle Vanendert stak even zijn neus aan het venster ['vertoonde zich even'].
- Jonathan Borlée maakt kruis over EK ['beschouwt het EK als verloren'].
- Iets voor halfweg muisde een trio ervanonder ['ging er ongemerkt vandoor'].

Een deel van deze woorden en uitdrukkingen is weliswaar in Van Dale terug te vinden met het label "Belgisch-Nederlands", of is opgenomen in het onlangs verschenen *Typisch Vlaams*, maar voor een Nederlander zijn die woorden nog altijd opvallend en onbekend.

Bloemrijke redacteurs-taal

De bloemrijke redacteurs-taal van *Sporza* bestaat vaak wel uit woorden die Standaardnederlands zijn, maar die zijn op een opvallend creatieve wijze gebruikt, bijvoorbeeld door er een nieuwe toepassing aan te geven.

- Ronaldo legt [voetbalclub] Elche op zijn boterham.
- Lions pakken de scalp van Macedonië.
- In de finale waagde Van der Poel zijn kans terwijl een minder goede Nijs jammerliedjes kreunde.
- Na enkele hete standjes ['spannende momenten'] voor z'n doel hielp Kawashima [voetbalclub] Zenit nog een handje.
- Een vijftal maakte onderweg het mooie weer ['had het voor het zeggen'].
- Met een aankomst op een col van de eerste categorie hing de engel in de slotfase.
- Maxime Montfort gaat zondag in Ponferrada op de hort ['van start'] met Bak, Breen, Hansen, Henderson en Ligthart.
- Doelman Iker Casillas pakte eerst nog uit met een geweldige handreflex, maar na achttien minuten wiste hij zijn eigen parade uit met een stevige blunder op een vrije trap van Kucka.

- Toen Pauwels na een val ook wegviel, was Van der Haar de laan uit.
- Halfweg de eerste helft schudde paars-wit de kussens.
- N'Ganga schilderde de bal op het hoofd van Pollet, die perfect binnenkopte.
- Kums haalde bij een vrije trap zijn penseel boven, maar raakte zoals Matthys de lat.
- De twee beste Lierse kansen stierven op het kader ['bal op de lat/paal'].
- Mitrović mocht beschikken en Kljestan kwam het middenveld wat meer stofferen ['Mitrović kwam het veld in voor Kljestan'].
- Frank Boekx zet kribbel ['handtekening'] op [stadion] de Bosuil.
- Kawashima moest zich na een kwartier een eerste keer onderscheiden na een gezondheidswandeling ['actie zonder veel inspanning'] van Hulk.
- In de groep der favorieten opende Rodriguez de debatten ['startte het spektakel'].
- Beide doelmannen moesten in de beginfase één keer plooiën ['buigen, een doelpunt incasseren'].
- Deze keer wordt de Africa Cup afgehaspeld ['afgewerkt'] in Equatoriaal-Guinea vanaf 17 januari.

Soms wordt een wedstrijd binnen een verder uitgewerkte metafoor beschreven, bijvoorbeeld als maaltijd:

Beide teams serveerden flauwe kansen. Na 15 minuten kruidde Klaasen wel de match door een vrijschop op de paal te mikken. Aan de overkant was het Coulibaly die voor wat peper zorgde: z'n schot ging naast. De tweede gang kon meer bekoren en Oostende leek het meeste honger te hebben. Tegen z'n ex-team frommelde Coulibaly aan de eerste paal de 0-1 binnen. KVO had zijn prooi stevig beet en toen Coulibaly weer scoorde was de buit binnen.

Taal van *Sporza*: een bron voor bloemrijk, creatief en opvallend taalgebruik, aanbevolen voor Nederlanders. <

Wie vertaalt, loopt onvermijdelijk tegen de grenzen van de taal aan. In deze rubriek presenteert elke maand een vertaler zijn of haar weerbarstigste vertaalprobleem – en de uiteindelijke oplossing.

Froukje Slofstra

Wat is het grootste vertaalprobleem dat u bent tegengekomen?

Mijn hardnekkigste problemen hebben minder met de grenzen van de taal te maken dan met de grenzen van mijn kennis. Soldatenkoosnaampjes voor vliegtuigen en geweren (Vasili Grossman), scheldwoorden uit Odessa in de jaren twintig (Isaak Babel), tuigonderdelen van voor de slee gespannen trekpaarden (Lev Tolstoj) ...

Maar de eigenlijke vertaalproblemen, waarbij het probleem de weerbarstigheid van de taal zelf is, ben je geneigd te vergeten, omdat de hele dag van de vertaler daarmee gevuld is. Bij Boris Pasternak bijvoorbeeld, wiens verhalen ik nu vertaal, wemelt het van de compacte metaforen, die letterlijk vertaald onbegrijpelijk worden. Zo stuitte ik pas op een passage die in voorlopige vertaling luidt: "... de Française, het kamermeisje en de dokter, twee misdadigers en een ingewijde, afgespoeld en ontsmet door het licht, de koelte en [letterlijk:] de klankrijkheid van de schuifelende traptreden" ("zvoetsjnost sjarkavsich marsje"). Die laatste woorden zouden de Nederlandse lezer eerder storen dan doen glimlachen.

Hoe hebt u het opgelost?

De moeilijkheid is hier dezelfde als altijd: een vreemde, schurende Russische metafoor mag natuurlijk geen 'soepel Nederlands' worden. Anderzijds gaat het effect ook verloren als een letterlijke vertaling stroever en ondoorgroendelijker wordt dan het Russisch is. Dit is het typische priegelwerk van de vertaler: al schuivend besloot ik de elementen (het schuifelen, het lawaai, de trap) van plek te laten wisselen. En zo werd "de klankrijkheid van de schuifelende traptreden" uiteindelijk "het schuifelende traprumoer".

Froukje Slofstra (1977) vertaalde werk van onder meer Vasili Grossman (*Een klein leven, Leven en lot* – Aleida Schotprijs 2009), Isaak Babel (verhalen) en Lev Tolstoj (verhalen). Ze werkt nu voor uitgeverij Van Oorschot aan een nieuw deel in de 'Russische bibliotheek' met een keuze uit het prozawerk van Boris Pasternak.

Foto: Edgard Alsteens

Waar komt *hagelslag* vandaan?

Nieuw boekje beantwoordt vragen over woorden

Waar komt het woord *bakkebaarden* vandaan? Waarom noem je iets heel wits ‘spierwit’? Iedereen stelt zich weleens dit soort vragen over doodnormale woorden. Binnenkort verschijnt er een boekje vol antwoorden.

REDACTIE ONZE TAAL

Je kunt ‘ijsbergsla’ kopen, iets dankzij een ‘ezelsbruggetje’ onthouden, en een boterham met ‘hagelslag’ eten. Maar je kunt daar op een bepaald moment ook vragen bij gaan stellen. Want wat heeft ‘ijsbergsla’ precies met ijsbergen te maken? Liepen er ooit echt ezels over een ‘ezelsbruggetje’? En waar komt het woord *hagelslag* precies vandaan?

Wat dat laatste betreft: *hagelslag* is bedacht door een Amsterdamse dropfabrikant die ook dit broodbeleg heeft uitgevonden. Hoe dat een eeuw geleden allemaal precies in zijn werk is gegaan, valt te lezen in een naar deze kwestie genoemd boekje dat binnenkort verschijnt: *Waar komt hagelslag vandaan?* Het is samengesteld door het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) en Onze Taal, als opvolger van het succesvolle *Waar komt pindakaas vandaan?*, uit 2013. Behalve op de *hagelslag*-kwestie gaat het in op nog 99 andere vragen over alledaagse woorden. Hieronder een voorproefje.

Waarom is iets heel wits ‘spierwit’?

Je kunt spierwit haar hebben, of een spierwit gezicht, of spierwit van angst worden. Maar vanwaar dat woord *spierwit*? Een spier is toch niet wit?

Bij woorden als *albastwit*, *hagelwit*, *ivoorwit*, *krijt-wit*, *melkwit* en *sneeuw-wit* is wel duidelijk hoe het zit met de vergelijking: albast, hagel, ivoor, krijt, melk en sneeuw zijn uitgesproken wit. En *lijkwit*, *lijkbleek* en *doodsbleek* zijn ook nog wel te snappen: een overledene heeft nu eenmaal een typische grauwe gelaatskleur.

Maar een spier is niet wit van kleur; die is rood. *Spier* in *spierwit* gaat dan ook terug op een heel andere betekenis van *spier*, die sinds de zeventiende eeuw niet meer voorkomt: het witte vlees van sommige hoenderachtige vogels, zoals de fazant, de kip, de kwartel en de kalkoen. Dat witte vlees, die ‘spier’ dus, was meestal afkomstig uit het borststuk, en werd beschouwd als het beste stukje van de vogel.

Naast *spierwit*, dat zelf uit de eerste helft van de zeventiende eeuw stamt, werd ook wel de uitdrukking *zo wit (of blank) als een spier* gebruikt.

Waar komt muzak vandaan?

Onbestemde achtergrondmuziek in de lift, de supermarkt of in de wachtrij aan de telefoon wordt ook wel ‘muzak’ genoemd. Waarom?

Muzak is van oorsprong een merknaam voor achtergrondmuziek die geleverd wordt aan winkels en ondernemingen. Het bedrijf dat dit introduceerde, werd in 1922 onder de naam Wired Radio opgericht door de Amerikaanse generaal en natuurkundige George Owen Squier. Abonnees (grotendeels particulieren) konden tegen betaling via een speciaal

Illustratie: Frank Landsbergen, in *Waar komt hagelslag vandaan?*

kastje naar muziek luisteren zonder gebruik te maken van een radio. Radio stond toen nog in de kinderschoenen en de apparaten waren erg duur. Maar de radio ontwikkelde zich snel, en al gauw hadden veel huishoudens er een, zodat ze gratis muziek konden ontvangen. Het bedrijf ging zich daarom vanaf 1934 specifiek richten op commerciële klanten, zoals winkels en bedrijven, en veranderde van naam.

George Squier was erg gecharmeerd van de merknaam Kodak, verzonden door Kodak-oprichter George Eastman. De naam is kort, makkelijk uit te spreken en naar het schijnt een nabootsing van het geluid dat de sluiters van een fototoestel maakt. Squier voegde de woorden *music* en *Kodak* samen, en zo ontstond *Muzak*.

Vanaf de jaren veertig ging Muzak voornamelijk rustige, instrumentale muziek leveren, omdat het de werkproductie (of het koopgedrag) van luisteraars positief zou beïnvloeden. Vervolgens werd de merknaam gebruikt voor dat type muziek, en sindsdien noemen we het makkelijk in het gehoor liggende liftmuziekje ‘muzak’.

Wat hebben ‘bakkebaarden’ met ‘bakken’ te maken?

Bakkebaarden groeien langs de oren over de kaak. Vooral in de jaren vijftig waren ze heel populair, onder meer dankzij Elvis Presley. Ook tegenwoordig zie je ze, in allerlei vormen en lengtes. Maar waarom heten ze zo? Hebben ze iets te maken met ‘bakken’, in een pan?

Nee, bakkebaarden hebben niets met ‘bakken’ te maken. We hebben het woord *bakkebaard* in de achttiende eeuw geleend uit het Duits; daarin is het *Backenbart*. *Backe* kwam ook in het middeleeuwse Nederlands voor; het betekende ‘kaak, wang’. Het woorddeel *bakke* in *bakkebaard* is de moderne variant van dit oude woord *backe*, en zo is een bakkebaard dus een ‘baard die over de kaken loopt’.

Het woord *backe* (of *bakke*) wordt niet meer zelfstandig gebruikt, maar komt nog wel voor in een aantal andere woorden, bijvoorbeeld in *kinnebak* (‘onderste deel van het gezicht’) en in *bakkes*, een informeel woord voor ‘gezicht’ of ‘mond’. *Bakkes* is een vervorming van het woord *bakhuis* (‘gezicht’). *Huis* betekent hier ‘omhulsel, kap’, net als in woorden als *klokhuis* en *zaadhuis*. De *bakkes* is dus het ‘omhulsel’ van de ‘kaak’ – oftewel het gezicht. *Bakkes* zien we ook terug in *mombakkes*, dat zoveel betekent als ‘gezichtsvermomming’ – ‘masker’ dus.

Nog even over *bakkebaarden*: het Engelse woord ervoor is *sideburns* – naar de Amerikaanse spoorwegmagnaat Ambrose Burnside (1824-1881), die inderdaad een imposante kaakbehaaring had weten te kweken. <

Waar komt hagelslag vandaan? En nog 99 andere vragen over woorden, samengesteld door het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) en Onze Taal, en uitgegeven door Thomas Rap, wordt op 7 november gepresenteerd op het Onze Taal-congres. Te koop bij Onze Taal; zie blz. 325.

Schrijftalerig

Mijn zwager stuurde mij een krantenstukje toe dat begon met de zin: “Het is in alle opzichten de hoogste tijd dat Oranje vanavond in het veld staat, en de bondscoach eraast, dat iets duidelijk wordt over hoe dat kan gaan en dat daarover dan de eerste oordelen kunnen worden geveld.”

“Wat vind je van dit proza?”, vroeg hij.

Van zo’n zin kun je natuurlijk van alles vinden. Je kunt hem lelijk vinden, onduidelijk, of stilistisch niet helemaal in orde. Je kunt grammaticaal opmerken dat die toevoeging “en de bondscoach eraast” onhandig geplaatst is, en dat de verwijzing van *dat* in “hoe dat kan gaan” onduidelijk is. Hoe wát kan gaan? In het veld staan? Je kunt zelfs opmerken dat je na “Het is de hoogste tijd” een bijzin verwacht met een expliciet *gaan* of *worden* (‘Het is de hoogste tijd dat ze gaan winnen’ of ‘dat ze beter worden’).

Dat kun je allemaal opmerken, en nog wel meer ook. Maar vooral kwam bij mij een woord naar boven dat dit alles samenvatte: het woord *schrijftalerig*.

Schrijftalerig? Dat is toch geen woord? Zelfs mijn tekstverwerker zet er een rood kringeltje onder. Maar het is wel degelijk een woord. Kijk het maar na in de ANS, de *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Daarin heet *erig* een “productief” achtervoegsel, wat inhoudt dat je er in principe nieuwe woorden mee kunt maken door het achter een zelfstandig naamwoord te zetten (*vlekkerig*), of een bijvoeglijk naamwoord (*sympathiekerig*) of werkwoord (*aanhalerig*).

Het achtervoegsel *erig* lijkt op *ig* en *achtig*, ook in zijn betekenis. Alle drie vormen ze een bijvoeglijk naamwoord met als betekenis een eigenschap die verwant is aan de betekenis van het grondwoord. *Vlekachtig* is ‘lijkend op een vlek’, *vlekkig* kan ongeveer hetzelfde betekenen maar ook ‘vlekken bevattend’, en *vlekkerig* is alleen dat laatste maar dan met een ongunstige betekenis.

Die ongunstige betekenis van *-erig* is wel interessant. In alle gevallen gaat het om een soort storende herhaling. Een ‘aanhalerig’ persoon is iemand die ‘al te zeer geneigd is tot aanhalen’. En iets wat ‘vlekkerig’ is, bevat te veel vlekken. Dat doet vermoeden dat *er* hier eigenlijk een tussenvoegsel is, dat tussen het grondwoord en *ig* is geplaatst. Zo’n tussenvoegsel is ook bekend van werkwoorden, ook met herhalende betekenis: *stotteren* komt van *stoten* met het tussenvoegsel *er*, *stuiteren* van *stuiten*, en *bibberen* komt van een voorloper van *beven*.

Maar dat was dus precies wat ik van die tekst vond. Hij was geforceerd voorzien van een storende herhaling van schrijftalige elementen: schrijftalerig.

DE TAALPROF

Wat is een 'gezin'?

Het gezin is in beweging, en het woord daarvoor ook – weten we dankzij een oplettende luisteraar.

MARC VAN OOSTENDORP

De taal verandert voortdurend, en op iedere straathoek. Je kunt dat als taal liefhebber of taalbeschouwer onmogelijk allemaal in je eentje bijhouden. Beter is het om de handen ineen te slaan met zo veel mogelijk liefhebbers die de taal allemaal vanuit hun eigen straathoek beschouwen. Vijf jaar geleden richtte taaljournalist Ewoud Sanders daarom samen met het Meertens Instituut en het Instituut voor Nederlandse Lexicologie het Meldpunt Taal op, een website waarop iedereen observaties van nieuw en interessant taalgebruik kan plaatsen.

Vrijwel iedere keer dat ik ga kijken, staat me wel weer een verrassing te wachten – iets wat me nooit was opgevallen. Zoals deze melding:

Tegenwoordig hoor ik sommige jongeren het hebben over 'mijn gezin', waar ze hun ouders + broers/zussen mee bedoelen. Ze hebben zelf nog geen kinderen. Ik moet wennen aan deze nieuwe betekenis omdat 'mijn gezin' tot nu toe alleen door ouders gebruikt werd in de betekenis 'mijn partner en onze kinderen'. (...) Je kunt wel 'mijn familie' gebruiken, al kan dat ook op het grotere geheel slaan.

Vechten

Al had ik er eerder niet bij stilgestaan, het lijkt me juist: wie 'mijn gezin' zegt, heeft het daarmee over zijn kinderen en niet over zijn ouders.

Als kind kun je naar mijn taalgevoel alleen spreken over 'ons gezin'. Voor de internetbronnen

Illustratie: Heinde Kort

die ik heb geraadpleegd, geldt ook: mensen die vechten, kiezen of werken "voor hun gezin", bedoelen daar nooit mee dat ze voortaan meer tijd met hun oude vader gaan doorbrengen.

Het gaat trouwens ook op voor de tweede persoon: 'jouw gezin' zeg je alleen tegen mensen met kinderen, tegen kinderen zelf heb je het over 'jullie gezin'. (Omdat *uw* zowel enkel- als meervoud kan zijn, kan 'uw gezin' voor ouders én kinderen gebruikt worden.)

Die asymmetrie geldt niet voor *familie*: 'mijn familie' bestaat uit alle mensen met wie ik bloedverwantschap deel, of ze nu uit een eerdere of een latere generatie komen. Er is dan ook geen echt betekenisverschil, hooguit een verschil in gevoelswaarde, tussen 'mijn' en 'onze familie'.

Dienstboden

Hoe zit dat? Ik vermoed dat het gezin in ons hoofd stiekem nog hiërarchisch georganiseerd is, waarbij één of twee personen aan het hoofd staan. In oudere teksten wordt er bij 'mijn gezin' meestal vanuit de vader gesproken, en niet vanuit de moeder. Je

kunt het ook makkelijker hebben over een 'hoofd van het gezin' dan over een 'hoofd van de familie'.

Volgens het eerbiedwaardige Woordenboek der Nederlandsche Taal (WNT) betekent *gezin* dan ook allereerst "de gezamenlijke personen, die bij iemand inwonen en hem ondergeschikt zijn: zoowel vrouw, kinderen en verdere huisgenooten als dienstboden; nog altijd gedacht in tegenstelling met den heer des huizes". Pas daarna wordt vermeld: "naar de nieuwere opvatting, waarbij ook de man wordt medegerekend: de gezamenlijke huisgenooten". Veelzeggend is ook dat verschillende handwoordenboeken *gezin* nog steeds definiëren als "een echtpaar met hun kinderen" en niet als 'kinderen met hun ouders'.

Maar kennelijk wordt het gezin steeds anarchistischer en wordt dat weerspiegeld in ons taalgevoel – zodat volgens het bericht op Meldpunt Taal ook kinderen al her en der beginnen te spreken over 'mijn gezin'. <

Eerder in een iets andere vorm verschenen in de reeks dagelijkse blogs die Marc van Oostendorp schrijft op *Neder-L*.

In de rubriek
'Woordsprong'
maandelijks aandacht voor de
oorsprong van
allerlei woorden.

Paradijs

Reisbureaus adverteren met 'paradijselijke' eilanden en stranden. Hoe komen ze daarbij? Ligt het paradijs op aarde? Ja, etymologisch gezien wel: in Perzië om precies te zijn, het huidige Iran.

Park

Perzische edelen legden fraaie parken aan, die in het Oudperzisch de naam *paridaida* hadden, wat stond voor 'lusthof, wildpark', en eigenlijk 'het ommuurde', want het woord is een samenstelling van *paira* ('omheen') en *daēz* ('bouwen'). In de vijfde eeuw voor Christus duidde de Griekse historicus Xenophon de parken van de Perzische koningen aan als *paradeisos*. Een paar eeuwen later gebruikten de vertalers van de Septuagint, de eerste Griekse vertaling van het Oude Testament, dit Perzische leenwoord ter vertaling van het Hebreeuwse *gan eden* ('hof van Eden'). *Paradeisos* kreeg zo de betekenis 'aards paradijs'.

In het Nieuwe Testament komt *paradeisos* ook voor als aanduiding van het hémelse hiernamaals. De woorden van Jezus aan het kruis luiden, in de oudste Nederlandse vertaling van het Nieuwe Testament direct uit het Grieks (1556): "Amen ick zeg dy: Huyden [= vandaag] zalt du by my in dem paradijze zijn."

Het Latijn nam het Griekse woord over. Kerkvader Augustinus (354-430) gebruikte *paradisus* ook

figuurlijk voor 'plek van geestelijk geluk'. Via bijbelvertalingen werd het woord in de moderne talen, waaronder het Nederlands, in al zijn betekenissen overgenomen. Zo spreekt rond 1540 de orthodox-katholieke dichteres Anna Bijns van een "clooster, welc een eertsch paradys es". Vanaf de zeventiende eeuw ging men *paradijselijk*, net als *hemels*, *goddelijk* en *zalig*, ook in een meer wereldse zin gebruiken. Vooral in de twintigste eeuw raakte dit figuurlijke gebruik ingeburgerd. In *De Tijd* van 16 maart 1928 wordt gesteld dat "de vroeger zoo mistroostige toestand van een eenzamen dorpsarts thans, dank zij een goede auto- en huisverlichting, dank zij de radio enz. enz. min of meer paradijselijk kan worden."

Paradijsvogel

Gaandeweg werden er steeds meer zaken vernoemd naar het paradijs. Bij de 'paradijsappel' ligt dat nogal voor de hand: het is een prachtige appel, waarin Eva graag haar tanden zou hebben gezet. In de zeventiende eeuw, toen flora en fauna van nieuw ontdekte continenten bekend raakten, werd *paradijs* een populair voorvoegsel in namen van planten en dieren. Zo kreeg de tomaat, die vanuit Amerika werd aangevoerd, ook de naam *paradijsappel* – in dialecten is die nog altijd bekend. Ook diverse andere planten werden vanwege hun voortreffelijke kwaliteiten van dit voorvoegsel voorzien: *paradijshout*, *-noot* en *-laurier*.

Het vaakst komt *paradijs* voor in vogelnamen, denk aan *paradijs-ekster*, *-hop*, *-kraan*, *-mus*, *-raaf* en *-weeuwte*. Het oudst is *paradijsvogel*. De herkomst van deze benaming voor een familie van tropische zangvogels wordt verklaard door de koopman-ontdekkingsreiziger Jan Huyghen van Linschoten. In zijn *Itinerarium, ofte Schipvaart naer Oost ofte Portugaels Indien* (1595) schrijft hij over de vogels van de Molukken: "die (...) werden van ons

ghenoemt Paradijs Voghelen, om die schoonheyt van hare pluymen, welcke alle ander veren te boven gaen". De naam is dus ingegeven door de fraaie verendos. Hij komt eerder in het Latijn voor, en is overgenomen in veel Europese talen.

Volgens een oud volksgeloof bleef de paradijsvogel op de Molukse eilanden altijd in de lucht en leefde hij ook alleen van de lucht; dit wordt al vermeld in 1693. Het verklaart uitdrukkingen als 'Hij zal wel gedwongen zijn, zijn middagmaal met de paradijsvogels te houden' ('Hij zal wel moeten vasten'), en 'Hij leeft op zijn paradijsvogels' ('Hij is heel karig met eten en drank').

Poptempel

Maar ook op een heel ander gebied dook *paradijs* op. Bijvoorbeeld in de naam van de Amsterdamse 'poptempel' Paradiso. Die naam stamt uit 1967. Hippiërs hadden in oktober van dat jaar een leegstaand gebouw gekraakt en gingen met de gemeente in overleg over de oprichting van een eigen "klup". Daarvoor hadden ze al een naam bedacht, met een knipoog naar de dertiende-eeuwse *Divina Commedia* van de Florentijnse dichter Dante Alighieri: in het derde boek, met de titel *Paradiso*, beschrijft Dante het hemelse paradijs als een reeks van negen concentrische sferen die de aarde omringen.

Op 30 maart 1968 mocht "Cosmisch Ontspanningscentrum Paradiso" zijn deuren openen. De naam Melkweg voor het jongeren-centrum dat enkele jaren later in een voormalige melkfabriek aan de hoofdstedelijke Lijnbaansgracht werd geopend, ligt eveneens in deze 'kosmische' lijn. Kennelijk wisten de Amsterdamse hippies niet dat Paradiso al de merknaam was van een vouwcaravan die in 1964 door een Apeldoorns bedrijf met groot succes op de markt was gebracht. Het paradijs kon verrassend nabij zijn. <

Paradiso.nl

Het woord *paradijs* zit ook in de naam van de Amsterdamse poptempel Paradiso.

Taalpuzzel

SAMENSTELLING: RUTGER KIEZEBRINK

In deze 'toevoegpuzzel' kan bij elk woord aan de voorkant een letter worden toegevoegd, zodanig dat er weer een goed woord ontstaat. Achter elkaar gelezen vormen de tien nieuwe beginletters – indien juist ingevuld – een bij november horend woord.

Wilt u meedingen naar de maandprijs, stuur dit woord dan voor 12 november naar puzzel@onzetaal.nl of naar Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag (o.v.v. 'Taalpuzzel').

De winnaar krijgt een van de drie versies van het spel WoordZoeker, beschikbaar gesteld door spellenfabrikant Goliath. De winnaar van de puzzel uit het oktobernummer is Arie Dwarswaard uit Voorhout. De oplossing was: *stinkzwam* (controlewoord: *zwak*).

1. _ lootje
2. _ rossen
3. _ engel
4. _ lijven
5. _ ijzig
6. _ otter
7. _ dealen
8. _ pletten
9. _ landen
10. _ aderen

ANTWOORDEN TAALTEST (zie pagina 305)

A. Spelling

1. b. hannesen
2. c. lepeltje-lepeltje
3. a. proactief

B. Woordenschat

1. b. populier
2. a. gewoonte
3. c. hemelsblauw

C. Zoek de fouten

1. *productmarketeer, zakelijke, uiteen, recente, beïnvloedt.*
2. *toelichte, business-to-businesssegment, getackeld, portemonnee.*

D. Extra

De paal in zee die eruitziet als de onverzettelijke *duc d'Albe* (de hertog van Alva) heet een 'dukdaif'.

Tweemaandelijks
rubriek over namen
die je tegenkomt
als je door de atlas
bladert.

Gemeenteslogans

Het is al jaren een wereldwijd bekend symbool voor Amsterdam: vlak achter het Rijksmuseum in Amsterdam staat een reeks enorme letters die de woorden “I amsterdam” vormen. De eerste drie rood, de rest wit. Elke letter is meer dan twee meter hoog, de tekst is meer dan 23 meter breed.

De slogan is een bedenkfel van het bureau Amsterdam Partners. Zelf heb ik het altijd een ietwat melige kreet gevonden, maar toen ik een Australische hoogleraar toerisme er ooit over vertelde, moest hij hartelijk lachen om deze in zijn ogen uiterst geestige slagzin. En niet alleen hij vindt de slogan aansprekend: er zijn daar op het Museumplein altijd wel toeristen die de letters beklimmen en zich erop laten fotograferen. Er is trouwens nóg een overtuigend bewijs dat de hoofdstedelijke pr op dit gebied succesvol is geweest: de kreet “I amsterdam” heeft navolging gevonden in het buitenland. De Belgische gemeente Arendonk adverteert namelijk met “WE AREndonk”.

M&

Amsterdam is niet de enige plaats in Nederland waar slogans worden verzonnen om bezoekers te lokken. Meestal blijft daarbij de officiële naam gewoon intact, zoals bij “Dedemsvaart, uw aandacht waard”, of “Helemaal Hen-

gelo”, of “Ik heb een band met Schouwen-Duiveland”, of “Zin in Zevenaar”. Of, heel poëtisch: “Den Helder kust de zee”. En niet te vergeten de slagzin “Almelo: altijd wat te doen”, een verwijzing naar de beroemde grap van cabaretier Herman Finkers: “Een stoplicht springt op rood, een ander weer op groen. In Almelo is altijd wat te doen.” Van rancune heeft de gemeente Almelo kennelijk geen last.

Soms worden plaatsnamen, net als in “I amsterdam”, wel een klein beetje veranderd. Zo moest de gemeente Aa en Hunze bij Aa (de naam van een plaatselijke rivier) waarschijnlijk onwillekeurig denken aan de eerste letter van het alfabet, en zo ontstond de leus “Ontspannend van Aa tot hunZe”. En de gemeente Emmen noemt zich “M&”, blijkbaar geïnspireerd door de ooit zo modieuze sms-taal. De slogan als geheel luidt sinds kort: “M&. Emmen. Maak het mee!”

Typografisch circus

Waar die citymarketeers ook dol op zijn, is rijm. Neem “Eenmaal, andermaal, Stadskanaal”. De makers hebben zich wellicht niet gerealiseerd dat ze daarmee het beeld oproepen van een veiling waar Stadskanaal zojuist aan de meestbiedende verkocht is. Ook alliteraties, waarbij de eerste letters van woorden overeenkomen,

zijn gewild: “Altijd Aalsmeer”, “Lelystad geeft lucht”, “Stoom afblazen in Simpelveld”.

Populair – in elk geval bij de makers – zijn ook slogans die dankzij de bijzondere typografie een woordspeling opleveren. Daarbij is vooral het onderscheid tussen hoofd- en kleine letters in trek. Zo presenteert de gemeente Utrecht zich trots als “UtrECHT”, en voert de gemeente Uden de spreuk “Hier hoUden we van”. Alkmaar maakt er zelfs een heel typografisch circus van, met zijn leus “AlKmaAr prAchtStad”. Je moet dit een paar keer met een vergrootglas lezen om te ontdekken dat de prachstad zich middels de hoofdletters óók afficheert als “KAAS”-stad.

Weggegooid geld

Niet alle slogans oogsten zoveel waardering als “I amsterdam”. Toen de gemeente Hattem zichzelf in de aandacht bracht met de leus “Van Hattem Welkom!”, ontlokte dat iemand op Facebook een geïrriteerd commentaar: “Van Hattem welkom. Heel snel omkeren en keihard wegrijden.” Kennelijk stoorden mensen zich aan de geknutselde indruk die de slogan maakte. En inderdaad, niet zelden lijken de slogans aan de keukentafel te zijn ontstaan. De digitale zakenkrant NRC Q meldde begin dit jaar dat gemeenten vrij zelden een reclamebureau inhuren en dit werk vaak zelf doen. De emeritus hoogleraar Frans Boekema bevestigde de vaak matige kwaliteit: “In veel gevallen is citymarketing weggegooid geld.”

Het beste bewijs dat “I amsterdam” inderdaad als slogan wél geslaagd is, leverde een Engelse toeriste die tijdens haar bezoek aan de hoofdstad geteisterd werd door kou, regen en griep. Zij schiep een variant op het officiële stadslogo die het origineel, wat mij betreft, verre overtreft: “I AMsodamsick”. <

Foto: Saskia Aukema

Uit de webwinkel

Spellingwijzer Onze Taal

De nieuwe *Spellingwijzer Onze Taal* is de opvolger van het Witte Boekje uit 2006. In deze actuele en praktische gids vindt u de spelling van 70.000 lastige woorden, woordvormen en eennamen. Bij elk woord wordt verwezen naar de achterliggende spellingregel, en alle spellingregels worden duidelijk uitgelegd. Bij sommige woorden wordt ook een veelvoorkomende alternatieve (maar niet-officiële) schrijfwijze gegeven.

De *Spellingwijzer Onze Taal* is samengesteld door de Taaladviesdienst van Onze Taal. Zie ook *Onze Taal* van oktober.

Prijs: € 17,50

Tegelijkertijd verscheen ook de compacte *Snelspelwijzer Onze Taal*, geschreven door Wim Daniëls. Hierin worden in kort bestek de belangrijkste spellingregels uitgelegd in eenvoudige bewoordingen die voor iederéén begrijpelijk zijn, ook voor scholieren en gevorderde tweedetaalleers.

Prijs: € 5,99

De leeslijst

Diverse auteurs

221 hoogtepunten uit tien eeuwen schriftelijke cultuur in de Lage Landen – van Vondel tot *Het verdriet van België*, van de *Wachendonckse Psalmen* tot de *Gorgelrijmen* – besproken door 24 auteurs. (Vantilt, 477 blz.)

€ 24,95

Tekstvorm geregeld

Taaladviesdienst Genootschap Onze Taal

Handzame en veelzijdige gids met tips en richtlijnen voor het uiterlijk van teksten in het algemeen en tien tekstgenres in het bijzonder, waaronder e-mails, cv's en webteksten. (Sdu uitgevers, 138 blz.)

Nu van € 13,95 voor € 7,50

Op-en-top Nederlands

Frens Bakker, Paul Uljé en Dick van Zijderveld

Filmhuis (voor *art-house*), *comazuipen* (voor *bingedrinken*) en *vooroploper* (voor *early adopter*) – 15.000 Nederlandse alternatieven voor 7000 Engelse woorden, 2500

meer dan in de vorige editie, *Funshoppen*. Formeel of speels, voor de hand liggend of verrassend – er blijkt altijd wel een alternatief voorhanden. (Stichting Nederlands, 180 blz.)

€ 19,95

Het nieuwe verdwijnwoordenboek

Ton den Boon

Spijkterteswee, *nachtloopster*, *geitenfuif* – en heel veel andere woorden en uitdrukkingen die soms eeuwenlang gangbaar zijn geweest, maar die in de twintigste eeuw definitief uit ons taalgebruik zijn verdwenen. Herziene en uitgebreide editie. (De Weideblik, 190 blz.)

€ 15,95

Waarom mussen nooit dood van het dak vallen

Friederike de Raat

Ongelike beren, heilige boontjes en hete hangijzers: waar komen ze vandaan? De herkomst van zo'n 120 spreekwoorden en uitdrukkingen verklaard. (Nieuw Amsterdam, 144 blz.)

€ 12,99

Alles kla(a)r

Erlin van Genuchten

Verzameling van vierhonderd Duitse valse vrienden, zoals *bellen*, *Blut* en *verflucht*, die niet 'bellen', 'blut' en 'verflucht' betekenen, maar 'blaffen', 'bloed' en 'vervloekt'. (Kemper Conseil Publishing, 304 blz.)

€ 24,90

Het Groene Boekje

Nieuwe, geactualiseerde uitgave van de officiële spellinggids. Zie ook het oktobernummer van *Onze Taal*. (Van Dale, 1216 blz.)

€ 24,95

Taalkalender 2016

De 23ste onvolprezen scheurkalender van Onze Taal. Zeven dagen, zeven rubrieken: taaladvies, nieuwe en vergeten woorden, etymologie, gebarentaal, intensiveringen, stijlfiguren en taalpuzzels. Zie www.onzetaal.nl/taalkalender voor een voorproefje.

€ 14,99

Kindertaalkalender 2016

De tweede editie van de succesvolle *Kindertaalkalender* van Kidsweek en Onze Taal.

- Volledig in kleur
- Vrolijke opmaak
- Leuk én leerzaam
- Voor kinderen van 8 tot 12 jaar
- Zie www.onzetaal.nl/taalkalender voor een voorproefje.

€ 14,99

Combinatie-aanbieding € 27,-

Bestel de *Taalkalender* en de *Kindertaalkalender* samen voor € 27,-.

Handboek voor de redacteur

Heidi Aalbrecht en Pyter Wagenaar

Over alle facetten van het redactievak: beoordelen, redigeren en corrigeren van teksten, omgang met auteurs en opdrachtgevers, tekstsoorten, beeld, auteursrecht en nog veel meer. (Boom, 291 blz.)

€ 29,90

Taalagenda 2016

In de *Taalagenda* van Onze Taal, een handige bureau-agenda in ringband, vindt u iedere week een taaltest, een bladwijz taalkronkels of leuke, verrassende

stukjes over taalmythen en valse vrienden. (Bekking & Blitz)

€ 13,99

'Dat hoor je mij niet zeggen!'

Wouter van Wingerden

en Pepijn Hendriks

'Dat had je nou niet hoeven doen!', 'O, wordt het zo'n dag?' en 'Maar waar ik eigenlijk voor bel ...' – een bonte en onderhoudende verzameling standaardzinnen die we gebruiken als smeermiddel in de

dagelijkse conversatie. (Thomas Rap, 144 blz.)

€ 10,-

Blits! De taal van de jaren zestig

Wim Daniëls

Nieuwe woorden uit de turbulente jaren zestig, van *aaibaarheidsfactor* tot *zitzak*. (Thomas Rap, 225 blz.)

€ 12,90

BESTELINFORMATIE

U kunt deze boeken bestellen in de webwinkel van Onze Taal: www.onzetaalwebwinkel.nl.

Daar vindt u ook nog veel andere taalboeken en -uitgaven. De genoemde prijzen gelden voor Nederland. Levertijd 3 tot 7 dagen. Voor bestellingen van minder dan € 19,- wordt in Nederland € 1,50 aan verzendkosten in rekening gebracht. In de webwinkel worden apart de extra verzendkosten voor het buitenland berekend.

Waar komt hagelslag vandaan?

INL en Onze Taal

Wat heeft 'ijsbergsla' met ijsbergen te maken? Liepen er ooit ezels over een 'ezelsbruggetje'? Deze en 98 andere vragen over woorden worden beantwoord in deze coproductie van het Instituut voor Nederlandse Lexicologie en

het Genootschap Onze Taal. (Thomas Rap, 125 blz.) Zie ook blz. 318.

Het boek verschijnt op 7 november. Tot die datum is de intekenaarsprijs € 8,50. Daarna kost het € 10,-.

REDACTIE ONZE TAAL

Lezer

Naam Inge Otto.

Woonplaats Boskoop.

Geboren 21 februari 1991 te Ter Aar.

Beroep Student.

Partner, kinderen Ik woon samen met mijn vriend Jan en kat Mies.

Opleiding Bachelor Engelse taal en cultuur; nu volg ik de onderzoeksmaster Taalkunde aan de Universiteit Leiden.

Hobby's/vrije tijd Koken en bakken, hardlopen bij de atletiekvereniging.

Onze Taal-lid sinds Begin 2014.

Waarom werd u lid? Ik liep stage bij een onderzoeksproject over Engelse taalgernissen, en zag dat gelijksoortige Nederlandse ergernissen in *Onze Taal*

staan. Toen was mijn interesse gewekt.

Andere tijdschriften Vooral vakliteratuur.

Krant *De Volkskrant*.

Televisie *The Great British Bake Off*, documentaires van Louis Theroux.

Radio Soms, naar NPO Radio 5 of Sky Radio.

Boek *The Importance of Being Earnest* van Oscar Wilde is mijn favoriet – ik kan altijd smakelijk om dit verhaal, of eigenlijk: toneelstuk, lachen.

Website Sinds ik op hardlopen zit: Buienradar.nl.

Wat leest u het eerst in *Onze Taal*? 'Ruggespraak'.

Wat zelden? 'Taaltest'.

Welke taalonderwerpen boeien u het meest? Eerste- en tweedetaalverwerving; verder purisme, dialecten en

taalattitudes.

Favoriete *Onze Taal*-artikel 'Onze Taal-lezers in de MRI-scanner' (meinummer).

Aantrekkelijkste taaltrend Geen idee. Soms valt iets me op, maar dan ben ik het ook zo weer kwijt.

Ergerlijkste taaltrend Kant-en-klare levensspreuken van de bouwmarkt, zoals "Home is where the heart is" en "Love is all you need". En de woorden van houten letters, zoals *LOVE* en *HOME*, die vele Nederlandse vensterbanken sieren. Wij willen nog steeds een keer de letters *P*, *O*, *E*, en *P* neerzetten.

Verbeter u iemands taalgebruik weleens? Nee.

Welke taalfout maakt u stiekem bewust toch? Ik gebruik graag *leggen* voor

liggen om mijn zeer prescriptivistische vriend op de kast te jagen.

Als u de baas was over de taal, wat zou u dan het eerst doen? Taalkunde als vakgebied beter onder de aandacht brengen op middelbare scholen.

Beste taalgebruiker Dat is zonder twijfel mijn vader.

Lelijkste woord *Abject*.

Mooiste woord *Feziken*. <

‘Begin al in groep 1 met Engels’

Het Platform Onderwijs 2032 adviseerde het kabinet begin oktober om al in de kleuterklas te beginnen met Engelse les. Socioloog Paul Schnabel leidde het platform.

Waarom zo vroeg beginnen met het Engels?

Schnabel: “Engels is onmisbaar: het is de wereldtaal, en in een globaliserende samenleving is het voor de toekomst essentieel de taal vroeg aan te leren. Je moet gebruikmaken van de taalgevoelige periode van leerlingen, dus als ze jong zijn. Door in de laagste klassen een stevige basis te leggen, vooral op het gebied van spreekvaardigheid, hebben ze een goed niveau als ze starten op de middelbare school.”

Er zijn geleerden die toch vinden dat dit het Nederlands in de weg zit.

“Dat herkennen wij niet. Uit onderzoek aan de universiteiten van Groningen en Utrecht blijkt dat intensief aanbod van Engels zelfs tot betere prestaties in de moedertaal kan leiden. Bovendien weten we uit een onderzoek van het Cito uit 2013 dat leerlingen met een niet-Nederlandse achtergrond even goed Engels leren als leerlingen van Nederlandse herkomst.”

Is het Engels van de juffen en meesters wel goed genoeg?

“Natuurlijk is niet iedere meester of juf een ‘native speaker’ – dat

Paul Schnabel, voorzitter van het Platform Onderwijs 2032.

realiseren wij ons. Dat is ook niet nodig. Het gebruik van digitale middelen kan hiervoor een prachtige uitkomst bieden, bijvoorbeeld bij het oefenen van de uitspraak. De aandacht die we in ons advies vragen voor digitale vaardigheden ondersteunt dit.”

Minder jeugdboeken met grove taal

In de aanloop naar de half oktober gehouden Kinderboekenweek inventariseerde de Bond tegen vloeken traditiegetrouw de grove taal in de kinderboeken van het afgelopen jaar. In 5 van de 22 beoordeelde boeken bleek “gevloek of grof taalgebruik” voor te komen. Vorig jaar was dat nog in 8 van de 22 boeken het geval. De jury richtte de pijlen vooral op Zilveren Griffelwinnaar *Hotel de grote L* van Sjoerd Kuyper, waarin “veel platte, seksueel getinte taal” voorkomt, en “oneigenlijk gebruik van de naam van God en Jezus”. Volgens het juryrapport konden onder meer de volgende woorden niet door de beugel: *rotzak, eikel, dondersgoed, godzijdank, lummel, donder op, zombie, rotkop, tietten, hamsterkots, oetlul, gadverdamme, achterlijke, kont, machohufter, zeiknat, wijvenchantage* en *fuck*.

Foto: Ineke Oostveen

Sjoerd Kuyper zou in zijn boek “veel platte, seksueel getinte taal” gebruiken.

In een reactie stelt Kuyper dat het taalgebruik in zijn boek nu eenmaal eigentijds is, en dat de bond een achterhoedegevecht aan het voeren is. Bovendien neemt hij het de jury kwalijk dat ze voorbijgaan aan de liefdevolle boodschap van het boek.

Kamerlid Van Meenen kampioen snellezen

Tweede Kamerlid Paul van Meenen (D66) is eind september de eerste Nederlandse kampioen snellezen geworden. Het kampioenschap werd georganiseerd door *De kennis van nu*, een tv-programma over wetenschap van de NTR. In de openbare bibliotheek van Delft gingen acht deelnemers de strijd met elkaar aan: vier prominenten, onder wie de burgemeester van Delft (Bas Verkerk) en snellestrainer Mark Tigchelaar, en vier ‘gewone’ Nederlanders.

Tijdens de wedstrijd kregen de deelnemers een hoofdstuk voorgelegd uit een nog niet eerder gepubliceerd boek. Na maximaal twaalf minuten lezen moesten ze gedetailleerde vragen over de tekst beantwoorden. Zowel de leessnelheid als het tekstbegrip telde mee in de eindscore.

De snelste lezer las 820 woorden per minuut (ongeveer vier keer zo veel als een gemiddelde lezer), maar won daarmee niet. Kamerlid Van Meenen las langzamer, 668 woorden per minuut, maar scoorde beter op tekstbegrip. Hierdoor werd hij de winnaar.

D66-Kamerlid Paul van Meenen: kampioen snellezen.

Europees Hof veroordeelt ‘taaldiscriminatie’ bij EU-sollicitaties

Het Europees bureau voor personeelsselectie (EPSO) heeft in een aantal selectieprocedures in de jaren 2012-2013 ten onrechte de eis opgenomen dat sollicitanten het Engels, Frans of Duits moeten beheersen, en dat ze hun sollicitatie ook in een van die talen moeten opstellen. Dat oordeelde het Europese Hof van Justitie eind september in een door Italië en Spanje aangespannen zaak. Het Hof sprak in dit verband van discriminatie. Als aan een functie geen specifieke taal-

eisen verbonden zijn, dan mogen sollicitanten niet afgewezen worden omdat ze geen Engels, Frans of Duits kennen. Bovendien hebben ze het recht te solliciteren in hun moedertaal, en vervolgens moeten ze ook in die taal antwoord krijgen.

De uitspraak kan vérstrekende gevolgen hebben voor toekomstige én voorbijgelectieprocedures. Tot nu toe speelt daarin een grote rol dat het Frans, het Duits en (vooral) het Engels de Europese werktalen zijn.

“Jouw kapsel, voor zover dat nog een kapsel mocht worden genoemd, had veel weg van zo’n in die dagen in zwang rakende ecologische tuin, waarin elke menselijke ingreep als een misdaad tegen de natuur werd beschouwd.”

Met deze zin, afkomstig uit het boek *Kaddisj voor een kut*, won schrijver Dimitri Verhulst de Tzum-prijs 2015. Deze prijs wordt elk jaar uitgereikt aan de schrijver van de mooiste (literaire) zin van het afgelopen jaar.

AGENDA

5 november, Groningen. Conferentie ‘Taal en lezen’, voor professionals in het primair onderwijs.

7 november, Breda. Onze Taal-congres ‘Klinkend Nederlands’.

12 november, Nederland. Dag van de Franse taal.

12 november, Nijmegen. Congres ‘Het talige brein’, voor iedereen die zich bezighoudt met taalleerlijnen in het primair, voortgezet of speciaal onderwijs.

13-14 november, Tilburg. Conferentie ‘Het schoolvak Nederlands’, voor professionals die zich bezighouden met onderwijs Nederlands.

21-29 november, Vlaanderen. Voorleesweek.

26 november, Brussel. Conferentie ‘The Value of Language’ over het inkopen van taaldiensten, -producten en -expertise.

Meer informatie en meer evenementen: www.onzetaal.nl/agenda.

DE KWESTIE

FRANK JANSEN

Schoolvak Nederlands opsplitsen?

Docent Nederlands Peter Kortz betoogde begin oktober in *de Volkskrant* dat het schoolvak Nederlands in de huidige vorm niet voldoet, omdat het in zijn ogen alleen nog maar draait om het aanleren van communicatieve vaardigheden. Daar moet volgens hem verandering in komen, bijvoorbeeld door naast literatuur en taalbeheersing ook taalkunde te gaan onderwijzen.

Een oplossing voor deze situatie zou kunnen zijn dat Nederlands opgesplitst wordt in drie vakken: literatuur, communicatie en taalkunde. Is dat wenselijk? Moet het vak Nederlands uiteen gaan vallen in deze drie onderdelen? In totaal 339 mensen gaven hun mening.

JA

68%

NEE

32%

Op internet motiveren nogal wat stemmers hun standpunt aan de hand van hun eigen schoolervaringen met de drie onderdelen.

Zo wordt erop gewezen dat splitsing het mogelijk zou maken om voor de drie onderdelen leerkrachten te werven die beschikken over voldoende animo voor en kennis van hun specifieke onderdeel. Die leraar uit *de Volkskrant* had duidelijk weerzin tegen de communicatieve onderdelen. Laat zo iemand zich wijden aan fijne verhalen ver-

tellen over dichters en schrijvers. Daar zullen zijn leerlingen ook van opknappen.

Net zo kunnen we boeiend lesgeven over taalkunde beter overlaten aan neerlandici die daar hun studie van gemaakt hebben. En de communicatieve onderwerpen zullen opbloeien onder leiding van een taalbeheerser.

De nieuwe kwestie vindt u op www.onzetaal.nl/poll zodra zich iets aandient; via Taalpost, Facebook en Twitter wordt deze dan aangekondigd.

Foto: Wilbert van Weensel

Moet literatuur een apart vak worden?

Gesignaleerd

Foto: Wikimedia

Maakte bondskanselier Angela Merkel een “onvergetelijke” fout?

Onvergetelijke fout

WALTER PIER - WASSENAAR

In een recente blog op zijn website schrijft Gerard Joling: “Angela Merkel is naar mijn mening schuldige van de nu onbeheersbare vluchtelingenstroom naar Europa. Zij maakt een onvergetelijke fout.” Waarschijnlijk is dat “onvergetelijke fout” een vervorming van *onvergeeflijke fout*, een vervorming die goed verklaarbaar is: de woorden *vergeven* en *vergeten* lijken op elkaar, en liggen ook gevoelsmatig niet ver van elkaar, zoals blijkt uit de zegswijze ‘Alles is vergeven en vergeten.’ Bovendien kan een onvergeef-

lijke fout ook heel goed onvergetelijk blijken te zijn.

Joling is trouwens niet de enige die deze vervorming gebruikt: een zoekactie in Google levert 690 hits op.

RT

MACHIEL POMP - POSTERHOLT

Ik hoorde laatst op mijn school twee brugklassers in gesprek. De één: “Ze wil er veel te graag bij horen.” De ander: “RT.” (Uitgesproken als ‘er thee’.)

RT staat voor ‘retweet’, en dat verwijst naar de actie waarmee je op Twitter een bericht van iemand deelt (herhaalt).

Dat je het ook zo kunt gebruiken in gesprekken, als uitdrukking van instemming, was nieuw voor me.

‘Ja, dat zal’

JOSÉE BIERLAAGH - BUSSUM

In gesprekken hoor ik steeds vaker de reactie ‘Ja, dat zal’ in plaats van ‘Ja, dat zal wel.’ Bijvoorbeeld: ‘Hij heeft een ongeluk gehad, dus het project loopt veel vertraging op.’ ‘Ja, dat zal.’ Of: ‘Ze is een keer beroofd op straat en nu dus altijd bang.’ ‘Ja, dat zal.’

Misschien klinkt ‘Ja, dat zal wel’ te veel alsof je twijfelt aan wat er daarvoor gezegd is. Door *wel* weg te laten, ontstaat er een soort begripvolle instemming.

‘Dank u wel, en bedankt, hè?’

SANDRA BAARS - WATERINGEN

Laatst bij het inleveren van mijn ov-fiets reageerde de persoon in de fietsstalling op zijn allerhartelijkst: “Ah, dank u wel, en bedankt, hè?” Eerst dacht ik daar helemaal niks bij; ik vond het heel natuurlijk klinken. Maar op weg naar de trein bedacht ik dat het toch wel bij-

zonder is. Dat eerste bedankje sloeg op het overhandigen van mijn ov-fiets-sleutel aan de spreker, en met dat tweede bedoelde hij overduidelijk ‘bedankt voor het gebruikmaken van onze dienst.’

Grappig dat je dus tweemaal bedankt kunt worden, en dat je als luisteraar precies weet welk bedankje waarvoor is bedoeld zonder dat het overdadig aandoet. Ik vroeg me gelijk af: zouden er situaties denkbaar zijn waarin je nog vaker bedankt wordt?

Zelfvoorzienend

HARRIE HERMKENS - TILBURG

En ongewone nieuwe vorm van het tegenwoordig deelwoord van *zien* hoor en lees ik geregeld in *zelfvoorzienend*, vooral in de combinatie *zelfvoorzienend wonen of een zelfvoorzienende woning*, met de nog gekkere variant *zelfverzienend*. Daarmee wil gezegd worden dat de benodigde energie afkomstig is van zon en wind. Maar het deelwoord van *zien* is al eeuwen *ziend(e)*. Krijgen we binnenkort ook *zienend blind*, *op stanende voet*, *al ganende*, *al doende*? <

Trouwe leden

Wie lid wordt van een vereniging of abonnee van een tijdschrift krijgt vaak een welkomstcadeau. Maar zouden ook trouwe leden niet af en toe zo moeten worden beloofd? Ja, vinden wij.

Daarom verloot Onze Taal elke maand tien taalboeken onder de vaste leden. Iedereen die meerdere jaren lid is van Onze Taal, loot mee. Deze maand vielen in de prijzen: E.C.C. Blitz, A. Cools, R.W.C. Daamen, A.J. van Dam-Karsbergen, H. de Jong, Th.L.M. Mol, M. Mulder, H. van Nimwegen, C. van Reeken en T.M. Roose.

Help Onze Taal met uw e-mailadres

SECRETARIAAT ONZE TAAL

Wilt u nog beter op de hoogte worden gehouden van het wel en wee van Onze Taal? Dat kan vanaf december, als we beginnen met het toesturen van een nieuwsbrief aan de leden. Daarvoor hebben we dan wel uw e-mailadres nodig.

Maar ook om een andere reden willen we u graag per e-mail kunnen bereiken. We versturen de facturen voor de contributie namelijk zo veel mogelijk digitaal. Voor een vereniging als de onze betekent die digitalisering een flinke kostenbesparing.

U doet ons dus een groot plezier als u ons uw e-mailadres doorgeeft. Dat kan via www.onzetaal.nl/e-mail (of via 070 - 356 12 20). Bij voorbaat veel dank.

Matthias Giesen

Zeg het met bloemen

(advertentie)

DE LEUKSTE BOEKEN OVER TAAL

De allermooiste spreuken en leuzen van onze ouders en grootouders bij elkaar gebracht.

'O, wat is dit herkenbaar. Het past geheel bij het toen-was-geluk-nog-heel-gewoon-gevoel.' – NRC HANDELSBLAD

Taalkundigen Van Wingerden en Hendriks noteerden dertien jaar lang de allerbeste clichés. Dit resulteerde in een bonte verzameling taalclichés: pijnlijk herkenbaar, zeer geestig en altijd handig bij alle denkbare gelegenheden.

Wat heeft 'ijsbergsla' met ijsbergen te maken? Liepen er ooit ezels over een 'ezelsbruggetje'? Vroeg of laat komt er een moment dat je zoiets afvraagt. Daarom is er dit heldere, geestige en zeer informatieve boekje. Opvolger van het succesvolle *Waar komt pindakaas vandaan?*

Wim Daniëls verhaalt sprankelend over de taal van de jaren zestig. *Blits!* is het vervolg op het succesvolle *Mieters!*

Terug naar de taal van de jaren vijftig. Een nieuwe editie voor een mieterse prijs!

NU
€10,-

Een fascinerende zoektocht naar de oorsprong van de taal.

verschijnen bij Uitgeverij Thomas Rap

'Boeken' licht u in over nieuwe uitgaven in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Taalkalenders

Behalve de taalkalenders van Onze Taal (zie de aanbiedingen op blz. 324) liggen er ook drie kalenders van Van Dale in de winkel: de *Taalscheurkalender*,

de *Junior taalscheurkalender* en de *Taalvoutjes*-kalender. De eerste twee bevatten vooral stukjes over woorden en uitdrukkingen, en de laatste presenteert grappige taalfouten die eerder werden gepubliceerd op de website *Taalvoutjes*. De Van Dale-kalenders kosten € 14,99 per stuk.

Engels in het basisonderwijs

Engels in het basisonderwijs is een hot item (zie de rubriek 'Tamtam' op blz. 326). Een van de bezwaren tegen alle plannen om vroeg te beginnen met lessen in het Engels geldt de beheersing van het Engels door

de leerkrachten: is die wel goed genoeg? Om scholen te helpen bij het bepalen van het benodigde niveau van de leerkrachten heeft de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) onlangs een rapport gepubliceerd dat de benodigde competenties inventariseert op basis van literatuurstudie en een meningenonderzoek onder de leerkrachten zelf. Het rapport *Verkenning van competenties voor leerkrachten Engels in het basisonderwijs* is te downloaden op de website van de SLO: www.slo.nl/organisatie/recentepublicaties.

Woordenboekvragen

Ter gelegenheid van de onlangs verschenen nieuwe editie van de grote Van Dale heeft hoofdredacteur Ton den Boon een boekje samengesteld waarin antwoord wordt gegeven op vragen die bij je kunnen opkomen bij het verschijnen van een woordenboek – met natuurlijk als hamvraag 'Wanneer wordt een woord opgenomen in de Van Dale?' Maar ook andere kwesties komen aan bod, zoals 'Hoe weet Van Dale dat een

definitie herzien moet worden?', 'Klopt het dat er zo veel schuttingwoorden in Van Dale staan?', 'Geven woordenboekmakers weleens hun persoonlijke mening in definities?', en nog 36 andere vragen.

Waarom staat kikkervet niet in de Dikke Van Dale? Alles wat je altijd al wilde weten over de Dikke Van Dale is een uitgave van Van Dale en kost € 5,- (gelijmd, 124 blz.). ISBN 978 94 6077 278 8

Taalkunde voor iedereen

In *Rechts is waar de duim links staat* geeft taalkundige José Vandekerckhove op onderhoudende toon tekst en uitleg bij 33 onderwerpen uit alle aandachtsgebieden van de taalkunde, van filologie tot psycholinguïstiek. De inhoud varieert van praktische stukjes over regels op het gebied van bijvoorbeeld verkleinwoorden, lange zinnen, samentrekkingen en spelling, tot wat meer beschouwelijke tekstjes waarin kort wordt ingegaan op bijvoorbeeld Engels in het Nederlands, slogans, rijm, verbloemd taalgebruik, naamgeving en literair Nederlands.

Rechts is waar de duim links staat. 33 tinten taal is een uitgave van Pelckmans en kost € 12,50 (ingenaaid, 84 blz.). ISBN 978 90 289 8373 1

Lidwoorden leren

Mensen die het Nederlands als tweede taal leren, hebben vaak de grootste moeite met onze lidwoorden. Het is enorm lastig te bepalen wanneer je *de* dan wel *het* gebruikt, en daarbij helpt het oefenboek *Het lidwoord* van Willeke van Heumen-van Schijndel. In dit boek geeft ze de regels (en uitzonderingen) die er zijn voor lidwoordgebruik (wanneer wel, wanneer niet), en concentreert ze zich vervolgens op het lidwoord *het* (want alles wat geen *het* krijgt, krijgt *de*) en kijkt ze naar de eindletter van woorden om iets over het lidwoord ervan te zeggen. Het boek bevat een groot aantal oefeningen en wordt geleverd met antwoordboek.

Het lidwoord. Een handboek met lidwoorden, regels en oefeningen is uitgegeven in eigen beheer en kost € 19,95 (ingenaaid, 143 blz. plus antwoordenboek). (Bestel)informatie: www.willekevanheumen.nl. ISBN 978 90 70390 00 6

Grammaticavouwbladen

De belangrijkste grammaticaregels op zes (dichtbedrukte) A4'tjes – dat is het idee achter de grammaticawijzers Nederlands, Duits, Engels, Frans, Spaans en Latijn van uitgeverij

Intertaal. De A4'tjes hebben de vorm van een geplastificeerd vouwblad dat kan worden opgeborgen in een ringband. De uitleg is kort en bondig, met hier en daar een voorbeeldzin. De grammaticawijzers kosten € 7,95 en zijn te bestellen op de website van de uitgever: www.intertaal.nl.

En verder

- *Van attest tot acceptatie. Ervaringen van een Nederbelg* van Kelly Keasberry. Observaties van een Belgische in Nederland over Nederland, Nederlanders en de Nederlandse taal. Elikser, € 16,95 (gelijmd, 218 blz.). ISBN 978 90 8954 800 9
- *'Dat hoor je mij niet zeggen!'*. *De allerbeste taalclichés* van Wouter van Wingerden en Pepijn Hendriks. Inventarisatie van zo'n 1500 standaardzinnen die we gebruiken als smeermiddel in de dagelijkse conversatie. Zie ook blz. 324, en het artikel in het oktobernummer. Thomas Rap, € 10,- (gelijmd, 144 blz.). ISBN 978 94 004 0511 0

Post

Olivier Verschoor (8 jaar) zit in groep 5 van De Kosmos in Hoogland.

Ik vind het leuk als ik word voorgelezen. Vooral door mijn tante en moeder. Maar zelf boeken lezen? Daar hou ik minder van. Ik lees wel graag voetbalboeken en tijdschriften. Ik kan niet wachten tot de nieuwe *Goal* weer komt.

Van de zomer gingen we naar Portugal met de auto. Van lezen in de auto word ik misselijk, dus kijken we films of luisteren we naar muziek. In Portugal ging ik veel zwemmen en naar het strand. Van mijn moeder moest ik een boek meenemen, maar ik wil vakantie houden en niet lezen!

Olivier verdient hiermee het Van Dale basiswoordenboek Nederlands. Wil je zelf ook iets schrijven over woorden, zinnen of het Nederlands? Stuur dan een e-mail naar taaltje@onzetaal.nl. Stuur je wel je adres, je leeftijd en een foto mee? Dank je wel!

MOP

Een haan en een kip komen elkaar tegen.
'Kukeleku', zegt de haan.
'Miauw', antwoordt de kip.
'Wat krijgen we nou?', vraagt de haan.
'Ach,' zegt de kip, 'zonder vreemde talen kom je tegenwoordig nergens meer.'

Illustraties: Josje van Koppen

Woordweetje

Waarom heet Nederlands 'Nederlands'?

Uos vraagt zich af: "In de landen om ons heen spreken ze Frans, Duits en Engels, en niet 'Frankrijks', 'Duitslands' en 'Engelands'. Waarom spreken wij dan Nederlands, mét dat *lands* erbij?" Wat een goede vraag! Om dat te begrijpen is een beetje geschiedenis nodig.

Het Nederlands en het Duits leken in de Middeleeuwen nog meer op elkaar dan nu. Er was ook maar één naam voor: 'Duuts'. Dat betekende 'taal van het volk'.

Na een tijdje gingen de talen steeds meer van elkaar verschillen, en er kwamen toch verschillende namen. Het 'Duuts' in ons land heette toen 'Nederduits'. Dat ging een tijdje goed. Maar toen Nederland een echt land werd, begonnen mensen dat 'Nederduits' raar te vinden. Wij zijn toch geen Duitsers?, dachten ze. Wij spreken geen Nederduits maar Nederlánds. En zo is het gekomen.

kids week TAALNIEUWS

Muizige liefdesliedjes

Dacht jij dat muizen alleen maar piepen? Nee joh! Als ze verliefd zijn, zingen ze hele liederen om elkaar te versieren. Amerikaanse onderzoekers hebben dat ontdekt met speciale apparatuur.

Dat mannetjesmuizen soms liedjes zingen om een vrouwtje te versieren, wisten de wetenschappers al een paar jaar. Maar nu blijken de vrouwtjes ook nog terug te zingen. Als ze het mannetje leuk genoeg vinden, tenminste. De onderzoekers bestudeerden vier verliefde muizen. Twee heren en twee dames. Terwijl de beestjes achter elkaar aan renden, zongen ze heen en weer.

Voor mensen zijn die liefdesliedjes jammer genoeg niet te horen. Het stemmetje van een muis is namelijk zó hoog dat het buiten ons gehoorbereik ligt. De onderzoekers konden de knaagdiertjes alleen met speciale microfoons afluisteren. Wat de vrouwtjes met hun liedjes precies voor verliefde dingen aan de mannetjes vertellen, is onduidelijk. De onderzoekers spreken helaas nog geen muizentaal.

Kidsweek is een echte, wekelijkse krant, speciaal voor kinderen van 7 tot 12 jaar. Website: www.kidsweek.nl.

Ruggespraak

**Levensverwachting
daalt tot één jaar door
fijnstof Schiphol**

De Volkskrant

Korte brand in overruimte crematorium

De Gelderlander

De schillen en het eten dat overbleef gingen naar het varken. Eens in de zoveel tijd werd dat varken geslacht.

Terroir Walcheren en Noord-Beveland

De meeste mensen gooien hun luiers bij het afval (in de grijze Kliko) en worden verbrand.

NRC Handelsblad

Jeugdparlement struikelt over korte rok

De Ware Tijd

**Bagagedrager kussen!
Nu voor € 2,95**

Website van Halfords

Sommige gebeurtenissen in uw leven hebben invloed op uw pensioen. Bijvoorbeeld uw overlijden.

Toelichting ABP

**Schouwburg Amstelveen
zoekt
Twee leden van de Raad van
Toezicht**

Advertentie in NRC Handelsblad

Een automobilist in Honselersdijk in de gemeente Westland is met zijn auto de sloot in gereden. Oorzaak van het euvel: een spontane nieuwsbui.

De Volkskrant

Voor mijn moeder, die niet zo heel veel te bieden heeft, zoek ik een combimagnetron.

Advertentie op Facebook

Foto: Johannes Rustenburg

Sticker op een auto

**Paus hamert op
klimaatbescherming
in tuin van Witte Huis**

NOS.nl

25 Vlaamse vrijwillige inlezers hebben de ruim 70 Bijbelboeken ingelezen zodat dove mensen voortaan kunnen luisteren naar de Bijbel.

Gazet van Antwerpen